ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№77 (4435) СУБОТА, 24 верасня 1994 года

Кошт па падпісцы — 8 руб., у розніцу — 30 руб.

НГ-іНФАРМ

На старт выклікаюцца настаўнікі

НЕЎЗАБАВЕ ПАЧНЕЦЦА ПЕРШЫ ЭТАП III РЭСПУБЛІКАНСКАГА КОНКУРСУ ПРАФЕСІЙНАГА МАЙСТЭРСТВА ПЕДАГОГАЎ

Пачаўся новы навучальны год, а разам з ім конкурсны марафон аднаўляемых прафесійных спаборніцтваў педагогаў. Коратка напомнім чытачам гісторыю конкурсу. Першы конкурс "Настаўнік года" адбыўся у 1991 годзе. Яго пераможцамі сталі В.А.Гербутаў, У.М.Дзядкоў, С.І.Ляпешкін, С.Г.Крупенька і К.П.Паўлюць. Дарэчы, першы з іх носіць тытул "Настаўнік года СССР". Суперфіналісты конкурсу 1992 года: Н.Я.Бястолкава, В.Л.Варанцоў, Ю.К.Войтава, А.С.Кароза, В.А.Крывашэеў, Ю.У.Маслаў. Юрый Усеваладавіч Маслаў — пераможца конкурсу.

У тыя гады педагагічная грамадскасць у большасці станоўча ацэньвала конкурс, бо ён садзейнічаў павышэнню прэстыжу педагагічнай прафесіі, самарэалізацыі педагогаў, выявіў многа таленавітых настаўнікаў, вопыт якіх цяпер паспяхова распаўсюджваецца. Па матэрыяльных і арганізацыйных абставінах рэспубліканскі конкурс больш не праводзіўся (раённыя і гарадскія конкурсы ў шэрагу месц працягваюцца да гэтага часу). Аднак у апошні год многія педагогі і арганізатары адукацыі выказвалі пажаданні аднавіць спаборніцтвы педагогаў, што, на іх погляд, спрыяла б пошуку таленавітых настаўнікаў, развіццю педагагічнай творчасці. Таму Міністэрствам адукацыі прынята рашэнне аб правядзенні на працягу бягучага навучальнага года III Рэспубліканскага конкурсу прафесійнага майстэрства педагогаў.

У Інстытуце павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі распрацаваны праект Палажэння аб конкурсе, які ўлічвае вопыт папярэдніх конкурсаў і тэндэнцыі развіцця педагагічнай практыкі. Аўтары імкнуліся, каб конкурс у большай ступені ацэньваў прафесійнае майстэрства настаўнікаў, а ў меншай ступені іх артыстычныя здольнасці. Многія апаненты папярэдніх конкурсаў, дарэчы, адзначалі, што часта яны нагадвалі эстраднае шоу.

Праект Палажэння шырока абмяркоўваўся ва ўстановах і органах адукацыі, пасля дапрацоўкі ён змешчаны ў "Настаўніцкай газеце" (7 мая 1994 года). У канцы чэрвеня Палажэнне амаль без змяненняў зацверджана Міністэрствам адукацыі. У адпаведным загадзе міністра зацверджаны таксама састаў аргкамітэта (старшыня — А.І.Жук, рэктар ІПК), журы фінальнага этапу конкурсу (старшыня — А.І.Кочатаў, доктар педагагічных навук, прафесар). Загад міністра з адпаведнымі дадаткамі накіраваны на адрас абласных і Мінскага гарадскога ўпраўлення ў адукацыі.

Згодна з Палажэннем у конкурсе ўдзельнічаюць педагагічныя работнікі школ, дашкольных і пазашкольных устаноў, а таксама выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў, якія па сумяшчальніцтву працуюць у навучальных установах. Стаж работнікаў і ўзрост удзельнікаў не прымаюцца да ўвагі. Удзел у конкурсе з'яўляецца добраахвотным.

Першы этап конкурсу праводзіцца ў кастрычніку—лістападзе ў навучальных установах, для чаго загадзя там ствараюцца аргкамітэт і журы. Да 20 снежня на адрас раённага (гарадскога) конкурсу дасылаецца заяўка на ўдзел у ім педагогаў навучальных устаноў. Калі ў школе (дзіцячым садзе, станцыі юннатаў і інш) конкурс не праводзіцца, то педагог, які выказаў жаданне ўдзельнічаць у конкурсе, высылае сваю індывідуальную заяўку.

Другі этап праводзіцца ў студзені.

Прыведзеныя вытрымкі з Палажэння сведчаць аб тым, што часу на падрыхтоўку яго першых этапаў засталося вельмі мала. Таму пажадана неадкладна ва ўстановах і аддзелах стварыць аргкамітэты, журы, працаваць над конкурснай праграмай.

Падчас папярэдніх конкурсаў метадысты і арганізатары адукацыі, педагогі, якія займаліся конкурсам, назапасілі цікавы вопыт яго правядзення. Акрамя конкурсных урокаў, дэманстрацыі сваіх метадычных напрацовак, тэстыравання, прымяняліся конкурсы ідэй, абарона адукацыйных праектаў, дэманстрацыі сваіх захапленняў.

Напрыклад, у маі 1994 года аддзел адукацыі Першамайскага раёна Віцебска правёў адметны конкурс педагагічнага майстэрства маладых настаўнікаў. У праграме конкурсу, якую падрыхтавалі ў раённым метадычным кабінеце, было вельмі многа цікавых этапаў: аб'явы на школьную тэму, "педагагічная тэхніка", "педагагічныя сітуацыі", "педагагічны слоўнік", "рэклама педагагічных ідэй", "псіхалагічны тэст — ці ведаем мы адзін аднаго", "комплекс педагагічных уздзеянняў" і інш.

Можна спадзявацца, што арганізатары конкурсу праявяць свае творчыя здольнасці і створаць цудоўнае свята прафесійнага майстэрства і ўзаемін у сваёй школе, раёне або горадзе.

Мы ўпэўнены, што знойдуцца спонсары, якія падтрымаюць ідэю конкурсу і заахвоцяць яго пераможцаў.

Будзем рады, калі зможам даць арганізатарам конкурсу парады і рэкамендацыі (тэл.27-62-16).

Мікалай ЗАПРУДСКІ,
загадчык
арганізацыйна-метадычнага
аддзела Інстытута
павышэння кваліфікацыі і
перападрыхтоўкі кіруючых
работнікаў і спецыялістаў
адукацыі.

МІЖНАРОДНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

21—23 верасня ў Доме настаўніка адбылася Міжнародная канферэнцыя выкладчыкаў англійскай мовы. Канферэнцыю адкрыў міністр адукацыі і навукі Васіль Стражаў.

Выкладчыкі англійскай мовы з навучальных устаноў розных тыпаў атрымалі магчымасць сустрэцца са сваімі калегамі, абмяняліся прафесійным вопытам.

На канферэнцыі працавалі сем секцый: "Праблемы развіцця сучаснай англійскай мовы", "Сучасныя тэхналогіі выкладання англійскай мовы", "Дзелавая англійская мова" і іншыя.

У канферэнцыі прынялі ўдзел госці з Польшчы, ЗША, Вялікабрытаніі, з краін Прыбалтыкі, з Украіны, Малдовы, Расіі. Яны таксама прывезлі цікавыя методыкі і распрацоўкі, планы ўдасканалення сваёй прафесійнай падрыхтоўкі.

Была наладжана выстава кніг на англійскай мове, выдадзеных беларускімі выдавецтвамі. Экспанавалася мастацкая даведачная літаратура, а таксама літаратура па краіназнаўству, падручнікі для розных тыпаў навучальных устаноў. Сваю экспазіцыю кніг на англійскай мове паказалі і замежныя госці.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Васіль СТРАЖАЎ:

"Мы будзем будаваць нацыянальную школу"

Якой быць школе? Што ў ёй сёння неабходна змяніць? Якім напрамкам, якім шляхам ісці далей? Як сёння працаваць настаўніку? Як падтрымаць моцных вучняў, а таксама слабых і зрабіць так, каб і яны аказвалі станоўчы ўплыў на навучальна-выхаваўчы працэс у школе? Наогул, якім павінен быць змест адукацыі?

Пра гэта ішла размова на сустрэчы міністра адукацыі Васіля Стражава і начальніка ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі Генадзя Пятроўскага з настаўнікамі школ Маскоўскага раёна сталіцы, якая адбылася 21 верасня ў 41-й школе.

Перад тым, як сустрэцца з настаўнікамі, госці мелі амаль гадзіну размовы са старшакласнікамі, якія выказалі шэраг заўваг, адзначылі недасканаласць навучальных праграм некаторых школьных прадметаў, такіх, як гісторыя, матэматыка, інфарматыка, замежная мова, унеслі слушныя прапановы па ўдасканаленні навучальна-выхаваўчага працэсу. Міністр прыняў размову да ведама і паабяцаў старшакласнікам праз нейкі час зноў сустрэцца з імі.

Да дыскусіі па праблеме зместу адукацыі заклікаў міністр і настаўнікаў. Вы, сказаў ён ва ўступным слове, як ніхто іншы выдатна ведаеце школу, вам, як нікому іншаму, лепей бачны яе недахопы, а таксама станоўчыя бакі. Відавочна адно: патрэба ў рэфармаванні школы наспела даўно, яшчэ ў 80-я гады. Пра гэта выказваліся думкі і ў межах былога СССР. І калі па вышэйшай школе была прынята пастанова ЦК КПСС 1987 года, то ў адносінах сярэдняй справа скончылася амаль нічым. Адбыўся з'езд настаўнікаў — і ўсё. А ў незалежнай суверэннай дзяржавы, якой стала Беларусь, безумоўна, узнікаюць свае мэты і задачы, якія адпавядаюць толькі гэтай дзяржаве. Нават калі б у нас было ўсё цудоўна, трэба разумець, што нам у спадчыну дасталася школа зусім іншай краіны, іншага грамадства. Гэта істотны момант, які мы яшчэ не ўсвядомілі. Вялікая краіна і малая — гэта розныя патрабаванні да сістэмы адукацыі, патрабаванні ў сэнсе якасці навучання: чаму і як вучыць? Возьмем, напрыклад, Данію. У адрозненне ад той жа Францыі або Германіі сістэма адукацыі гэтай невялікай краіны мае мноства шматлікіх нюансаў, зусім іншых падыходаў, скажам, да кіравання школай і г.д. Тут як з вопыту ў палітыцы: можна мець правільную мэту і ісці да яе няправільнымі сродкамі. І вось тыя нюансы якраз і звязаны з выбарам сродкаў.

На мой погляд, зазначыў міністр, у свеце можна выдзеліць тры тыпы адукацыйнай сістэмы: савецкая, заходнееўрапейская і амерыканская. Савецкая і амерыканская — гэта, бадай, два палюсы. Заходнееўрапейская мадэль уключае ў сябе і тое і другое. Сёння карысна будзе параўнаць, што станоўчае маем мы, і што маюць яны там — за мяжой. Каштоўны вопыт выкарыстаем. У чым моц той жа амерыканскай сістэмы адукацыі? У тым, што яна дае кожнаму вучню поўнае права выбару: што вучыць і як вучыць, і разлічана на моцных вучняў. Але гэта для 10—15 працэнтаў. Значыць, з амерыканскай сістэмы адукацыі нам ёсць што ўзяць для лепшых вучняў.

Чым амерыканская школа, разважаў далей міністр, адрозніваецца ад той жа заходнееўрапейскай? Амерыканцы — мы гэта ведаем і з літаратуры, ды так яно і на самай справе — адчайныя патрыёты сваёй краіны. Ідэалогіі там няма ніякай. А дакладней, ідэалогія ёсць — яна адна: кожны павінен спадзявацца толькі на сябе, каб заняць дастойнае месца ў жыцці. Тым не меней краіна выхоўвае патрыётаў. А калі глыбей задумацца, дык вызначаецца ключавы пункт выхаваўчай сістэмы амерыканскай школы. Там у аснове выхавання — школа. Асноўная ідэя выхаваўчай канцэпцыі — выхаваць патрыёта школы, прывязаць чалавека да школы. Будзе ён патрыётам школы — будзе і патрыётам краіны.

Заходнееўрапейская сістэма адукацыі сёння перажывае свае праблемы. Дарэчы, церпіць крызіс адукацыя ўсіх краін. Так было заўсёды. Сама па сябе сістэма адукацыі заўсёды кансерватыўная. І гэта добра. Інакш яна сябе даўно б знішчыла, можна змяніць усё за год. Кансерватызм жа нясе за сабой пастаяннае пачуццё незадаволенасці: грамадства мяняецца, а сістэма адукацыі не так хутка, як хацелася б.

Зараз міністэрства распрацавала стратэгію рэформы агульнаадукацыйнай сістэмы. Прэзідэнту і ўраду стратэгія рэфармавання школы ўжо прадстаўлена ў сціслай форме. Калі гаварыць аб рэвалюцыйнай форме стратэгіі, падкрэсліў міністр, адна з праблем, якая выходзіць на першы план — пераход да 12-гадовай школы. Сярод развітых краін у Еўропе засталося толькі тры краіны з 11-гадовай школай — Беларусь, Украіна і Расія. У межах сацыяльна арыентаванай рыначнай эканомікі, і гэта яскрава пацвердзіла практыка, для дзяржавы і грамадства выгадна як можна болей трымаць маладога чалавека ў межах школы. З аднаго боку — гэта забяспечыць яму сацыяльную абарону, падрыхтуе яго да дарослага жыцця, а ў канчатковым выніку — гэта значна танней для дзяржавы і грамадства. Асноўныя расходы нясе сям'я.

Выказваліся думкі наконт асноўнай ідэі школы. Такой ідэяй раней было працоўнае навучанне. Ідэя была няправільнай, таму і правалілася. Школа павінна рыхтаваць вучняў не да працы, а да жыцця. Да жыцця ў тым грамадстве, у якім яна існуе.

Пытанні настаўнікаў міністру яскрава акрэслілі набалелыя праблемы школы. Была ўзнята праблема падручнікаў, школьных праграм, заработнай платы і г.д. Як высветлілася, вельмі хвалюе настаўніка лёс беларускамоўнага навучання. Якой мове будзе надавацца перавага?

— Беларуская мова будзе асноўнай мовай навучання, — адказаў міністр. — Дзеці, якія не будуць вывучаць і ведаць беларускую мову, будуць мець меншыя шанцы ў жыцці. Пойдзем па шляху беларусізацыі. На Закон аб мовах нам дадзена дзесяць гадоў. У нас ёсць яшчэ час — шэсць гадоў наперадзе.

Святлана БЕНЬ.

ПАСЯДЖЭННЕ ПРЭЗІДЫУМА РАДЫ ДЫРЭКТАРАЎ ШКОЛ БЕЛАРУСІ

Чарговае пасяджэнне прэзідыума Рады дырэктараў школ Беларусі адбудзецца 26—28 верасня 1994 г. у Баравухскай сярэдняй школе Полацкага раёна Віцебскай вобласці.

Даведкі і заяўкі на ўдзел па тэлефонах: (код 8-02144) 9-73-45; 9-74-38; 9-72-85.

Прыезд у Полацк (гасцініца "Дзвіна") 26 верасня да 14 гадзін.

НАВІНЫ З ПТВ

ДЭСАНТ НА БУЛЬБУ

Нягледзячы на засуху летам, што істотна знізіла ўраджайнасць бульбы, уборачная кампанія набірае тэмпы.

Амаль што ва ўсе раёны Мінскай вобласці накіраваліся на ўборку і навучэнцы сталічных ПТВ.

Сёлета 18 вучылішчаў прадаставілі для сельскагаспадарчых работ каля 2,5 тысячы пэтэвушнікаў.

Кіраўніцтва калгасаў і саўгасаў Міншчыны патурбаваліся аб харчаванні і пражыванні падлеткаў.

Мінскія ПТВ №№ 38 і 94 паехалі ў Віцебскую вобласць, з гаспадаркамі якой даўно наладзілі цесныя сувязі.

ПАКУЮЦЬ РУКЗАКІ

Пакуюць свае рукзакі юныя турысты з Мінскага ПТВ № 71 машынабудавання. Днямі ў пасёлку Ратамка ўжо каторы год запар пачнецца восеньская турыяда. Туды паедуць не толькі аматары турыстычных маршрутаў, але і "балельшчыкі": майстры вытворчага навучання, выкладчыкі, навучэнцы ўсіх курсаў.

Ініцыятарам і арганізатарам такога спаборніцтва стаў кіраўнік турыстычнага клуба вучылішча Леанід Грыгаркевіч.

У праграму сёлетняй турыяды ўвойдуць паласа перашкод, спартыўнае арыентаванне, футбол.

Падрыхтаваны ўжо прызы і сувеніры для пераможцаў.

НОВАЕ ВЫШЭЙШАЕ

Сёлетні навучальны год сталічнае ПТВ №222 гандлю пачало ў новым статусе вышэйшага.

Упершыню 25 лепшых навучэнцаў гэтай установы, паспяхова закончыўшы першую двухгадовую ступень навучання, змогуць прадоўжыць сваю вучобу на другой ступені тэрмінам 1 год і 5 месяцаў. За гэты час яны набудуць веды па камерцыйнай дзейнасці ў сферы рынку і атрымаюць прафесію камерсант.

Для навучання тэхнікумаўскай групы загадзя былі падрыхтаваны навучальныя планы і праграмы, кабінеты, а самае галоўнае: ёсць ужо дамоўленасць па пытаннях праходжання вытворчай практыкі і працаўладкавання выпускнікоў з буйнейшымі гандлёвымі цэнтрамі сталіцы.

Ала КЛЮЙКО.

АБ ТЫМ, ШТО ХВАЛЮЕ

ЗНОЎ "ЛІПА"?

Нядаўна ў Пінску ў размове з настаўнікамі ўсплыла старая хвароба савецкай сістэмы адукацыі, якую, як лічыў, даўно пераадолелі: гарана абавязвае ставіць тройку там, дзе заслужана цвёрдая двойка.

Сапраўды, яшчэ старшыня Дзяржадукацыі ў былым СССР Г.Ягадзін, здавалася б, вырашыў гэтую праблему. Калі вучань ведае прадмет на двойку, дык менавіта так і трэба гэтыя веды ацэньваць. А каб не ствараць псіхалагічныя напружанні сядзеннем па некалькі гадоў у адным класе, трэба пераводзіць у наступны клас з двойкамі. Дакладней кажучы, не двойкі ставіць, а не атэставаць па адпаведных прадметах, што не павінна быць падставай для другагодніцтва.

Праблема, безумоўна, не такая простая, як здаецца на першы погляд. У прыватнасці, двойкі ў выпускных (9-х) класах базавай школы зачыняюць дзверы ў дзесяты клас альбо ПТВ. 15-гадовы падлетак аказваецца на вуліцы, папаўняючы рады правапарушальнікаў. І ў гэтым сэнсе можна зразумець той жа гарана, на які цісне гарвыканкам.

Але хацелася б напомніць заступнікам ліпавых троек, што школа павінна даваць не толькі веды, але і займацца выхаваннем. А калі вучань ведае, што настаўнік вымушаны будзе ў канцы года паставіць тройку, гэта катастрафічна разбуральна ўплывае на яго выхаванне. Асобныя вучні літаральна здзекуюцца над настаўнікамі і школай.

Тэарэтыкі скажуць, што двойка не павінна быць бізуном у выхаванні. Настаўнік-прафесіянал мае шмат сродкаў уплыву на вучня. Усё гэта правільна. Але правільна і тое, што кожнае правіла мае выключэнні ці абмежаванні.

Увесь свет даўно знайшоў вырашэнне ўзнятай праблемы. Хвароба гэтая засталася толькі ў постсавецкай педагогіцы. Які ж выхад?

Падлетак да 16 гадоў павінен знаходзіцца ў школе. А потым — альбо вучыцца далей, альбо ісці працаваць. Пры гэтым ад таго, якія веды ён набыў у школе, залежыць яго далейшы лёс. Савецкая педагагічная ідэалогія аб тым, што школа заклікана вучыць дзяцей — недарэчная. Школа павінна даць магчымасць вучыцца, а настаўнік-прафесіянал — абуджаць у дзяцей натуральную прыродную цікавасць да ведаў, да пазнання. Грамадства і дзяржава абавязаны высока трымаць статус адукаванага чалавека. Але ж урэшце рэшт, вучыцца альбо не вучыцца — выбар самога чалавека. Кожнае дзіця павінна ведаць, што яго месца ў жыцці, сацыялізацыя вызначаюцца галоўным чынам яго поспехамі ў школе.

І ў педагогіцы, і ў грамадстве многія зараз лічаць, што адыход наш ад былой 10-гадовай абавязковай адукацыі — крок назад. Не магу з гэтым пагадзіцца. Не было ў нас усеагульнай дзесяцікласнай адукацыі. Мы, як і ў многім іншым, рабілі выгляд, што такая адукацыя існуе. А фактычна ў значнай колькасці выпускнікоў адзнакі ў атэстатах не адпавядалі атрыманым ведам. Вось так: на паперах сярэдняя адукацыя была, а ведаў у галовах многіх выпускнікоў не набіралася на ўзровень 6—7 класаў.

Рэформы, якія праводзяцца ў нашым грамадстве, непазбежна павысяць асабістую ролю кожнага ў будаўніцтве свайго жыцця, вызначэнні свайго лёсу. Таму сёння патрабуецца зусім іншае: 10-гадовае (з 6 да 16) знаходжанне ў школе. А ў выпускным атэстаце павінны быць зафіксаваны тыя веды, якія выпускнік сапраўды набыў за гэтыя дзесяць гадоў. І ў залежнасці ад аб'ёму і якасці гэтых ведаў, ад сваіх адносін да вучобы і навакольнага асяроддзя падлетак вызначае свой далейшы жыццёвы шлях.

Уладзімір ВАЛАДЗЬКО,
дырэктар
Нацыянальнага
інстытута адукацыі,
доктар педагагічных
навук.

ПУБЛІКУЕЦЦА ЎПЕРШЫНЮ

БЕЛАРУСКІ УНІВЕРСІТЭТ ПАВІНЕН БЫЦЬ БЕЛАРУСКІМ

Паважаныя чытачы! Вашай увазе прапануецца дакумент, пазначаны аўтарам грыфам "Зусім сакрэтна", хоць нічога сакрэтнага, на наш погляд, у ім няма.

Гэта ліст рэктара Беларускага дзяржаўнага універсітэта Уладзіміра Іванавіча Пічэты ў Наркамасветы БССР. Дата напісання ліста — 1928 год, 11 чэрвеня.

У лісце рэктара — трывога за лёс беларускасці, за лёс навукоўцаў, якія былі аднадумцамі і разам з рэктарам многа зрабілі для ўсталявання нацыянальнага духу ў БДУ.

Ужо чацвёрты год у рэспубліцы праводзілася беларусізацыя, якая набыла статус дзяржаўнай палітыкі з ліпеня 1924 года, пасля пленума ЦК КП(б)Б і сесіі ЦВК БССР, зацвердзіўшых пастанову "Аб практычных мерапрыемствах па правядзенні нацыянальнай палітыкі".

"Асноўным пытаннем беларусізацыі з'яўляецца пытанне аб беларускай мове", — падкрэслівалася ў рэзалюцыі пленума ЦК КП(б)Б (студзень 1925 г.) "Чарговыя задачы ў нацыянальнай палітыцы". У рэспубліцы, дзе карэннае насельніцтва складала 80%, гэта была правільная пазіцыя. Раўнапраўнымі таксама прызнаваліся тры мовы нацменшасцяў у БССР: яўрэйская, расейская, польская (адпаведна працэнт насельніцтва: яўрэяў — 8,2%, расейцаў — 7,7% і палякаў — 1,96 (на падставе перапісу 1926 г. пасля далучэння Гомельшчыны).

Вядома, для такой навучальнай установы, як БДУ, задача беларусізацыі з'яўлялася надзвычай актуальнай. Вялікая заслуга ў тым, што родная мова загучала ў студэнцкіх аўдыторыях, належыць першаму рэктару Беларускага універсітэта У. І. Пічэце. Гэта быў вучоны, выхаваны на лепшых традыцыях Маскоўскага універсітэта. Не будучы беларусам па нацыянальнасці, ён займаўся даследаваннем гісторыі і культуры Беларусі. Стаўшы рэктарам БДУ, Пічэта авалодаў беларускай мовай, пачаў пісаць працы і чытаць лекцыі на беларускай мове. Акрамя таго, ён быў прапагандыстам і папулярызатарам беларускай мовы. У 1923 г. Пічэта напісаў невялікую кніжачку "Беларуская мова як фактар нацыянальна-культурны", у якой пераканаўча даказаў наяўнасць існавання беларускай мовы, вартай таго, каб не быць ігнараванай і забытай.

Пічэта глыбока ўспрымаў нацыянальна-адраджэнскія ідэі і разумеў ролю інтэлігенцыі ў працэсе іх практычнага ажыццяўлення. Ён многа зрабіў для падрыхтоўкі нацыянальна свядомых працаўнікоў, неабходнасць якіх так востра адчувалася ў рэспубліцы. Перш за ўсё Уладзімір Іванавіч добрасумленна імкнуўся падабраць адпаведны навуковы персанал новай вышэйшай установы, прыцягнуўшы да выкладання таленавітых беларускіх вучоных. У БДУ выкладалі У. М. Ігнатоўскі, М. В. Доўнар-Запольскі, Ф. Ф. Турук, А. А. Савіч, А. А. Смоліч, З. І. Даўгяла, І. І. Краскоўскі, Я. Ю. Лёсік, М. М. Піятуховіч, В. Д. Дружчыц, П. В. Трамповіч і іншыя. Дарэчы, У. М. Ігнатоўскі быў першым дэканам факультэта грамадскіх навук, а затым педфака і членам першага праўлення БДУ.

У рэспубліку таксама запрасілі вучоных з розных куткоў РСФСР, якія ўспрынялі традыцыі беларусаў, паставілі свае веды і вопыт на службу беларускаму народу. Гэта М. М. Шчакаціхін, А. М. Ясінскі, А. М. Вазнясенскі, І. І. Замоцін, Я. І. Барычэўскі і інш.

Ужо ў 1924-25 навучальным годзе былі зроблены першыя крокі ў правядзенні беларусізацыі. Планам універсітэта быў нададзены краязнаўчы ўхіл. На рабфаку ўведзены лекцыі па беларусазнаўству. У наступныя гады лінія на ўвядзенне ў навучальныя планы дысцыплін, якія вывучалі Беларусь, працягвалася. Прыкладаліся намаганні па пераходу да выкладання іншых прадметаў на беларускую мову. Прафесар БДУ М. М. Піятуховіч успамінаў: "Памятаецца, асаблівы скептыцызм выяўлялі некаторыя асобы ў адносінах да выкладання ва Універсітэце на беларускай мове. Невялікай жменьцы беларускіх працаўнікоў (прафесар Ігнатоўскі, дацэнт Я. Ю. Лёсік і пішучы гэтыя радкі) тут сапраўды прыходзілася быць піянерамі зусім новай справы...

Але ў першыя гады існавання моцна яшчэ давала сябе адчуваць улада традыцый; выкладанне на беларускай мове разглядалася некаторымі асобамі як кур'ёз, ім не мыслілася, як гэта можна вышэйшую навуку ў вышэйшай установе выкладаць на "мужыцкай" мове... Але паступова скептыцызм таяў". (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. Мн. 1927. С. 58 — 59).

Выкладанне прадметаў у БДУ было беларусізавана ў 1925-26 навучальным годзе на 14%, у 1926-27 — на 31%, (у іншых крыніцах называецца лічба 21,8%. ДАРБ, ф. 101, воп. 1, спр. 2934, арк. 50) у 1927-28 годзе — на 42,8% (Практычнае вырашэнне нацыянальнага пытання. С. 59, 61, ДАРБ, ф. 101, воп. 1, спр. 2934, арк. 50). Найбольш станоўчыя зрухі былі на педфаку БДУ, марудна пераходзілі на беларускую мову факультэт права і гаспадаркі. Мінаў год за годам, праходзілі назначаныя тэрміны, а пераход выкладчыкаў на беларускую мову выкладання ўсё адцягваўся.

А наперадзе ж быў 1928-29 навучальны год — год завяршэння беларусізацыі ў вышэйшых навучальных установах.

Адным з напрамкаў беларусізацыі была карэнізацыя — павелічэнне прадстаўнікоў карэннай, беларускай нацыянальнасці сярод выкладчыкаў і студэнтаў вышэйшых навучальных устаноў. Як жа абстаялі справы ў БДУ? Для ілюстрацыі прывядзём наступныя дадзеныя.

Сярод 60 выпускнікоў першага выпуску БДУ было: беларусаў — 19, яўрэяў — 38, рускіх — 2, татар — 1. Нацыянальны склад другога выпуску быў такі: беларусаў — 63, яўрэяў — 111, рускіх — 7, палякаў — 1, іншых — 2 (усіх — 184). Сярод прынятых у 1927—28 годзе беларусаў было 54%, яўрэяў —38%, рускіх — 4,5%, палякаў —1,2%, інш. —1,7%. Аб нацыянальным складзе студэнтаў БДУ у 1927-28 н.г. дае ўяўленне наступная табліца:

Фак-т / Нац.	Бел.	Яўр.	Рус.	Пал.	Інш.	Усяго
Педфак	830	291	61	23	24	1229
Медфак	338	311	45	3	11	708
Праўгас	250	260	10	15	10	545
Усяго	1418	862	116	41	45	2482

Прыём 1927-28 н.г. даў павелічэнне студэнтаў-беларусаў на 2,2% у параўнанні з мінулым навучальным годам.

Нацыянальны склад навуковых працаўнікоў БДУ у 1927-28 годзе гаворыць аб перавазе выкладчыкаў некарэннай нацыянальнасці.

Фак-т / Нац.	Бел.	Яўр.	Рус.	Пал.	Інш.	Усяго
Педфак	31	16	23	2	2	74
Медфак	37	47	27	2	3	116
Праўгас	6	9	12	1	1	29
Усяго	74	72	62	5	6	219

Павелічэнне ліку навуковых працаўнікоў-беларусаў за апошнія два гады быў нязначным:

	1926-27 н.г.	1927-28 н.г.
Прафесараў	5	6
Дацэнтаў	12	18
Асістэнтаў	26	29
Ардынатараў	22	21

(Працяг на 2-й стар.).

ПУБЛІКУЕЦЦА ЎПЕРШЫНЮ

БЕЛАРУСКІ УНІВЕРСІТЭТ ПАВІНЕН БЫЦЬ БЕЛАРУСКІМ

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Такім чынам, з прыведзеных дадзеных бачна, што колькасць студэнтаў і навуковых працаўнікоў-беларусаў павялічвалася вельмі марудна. Гэта было ніжэй удзельнай вагі беларусаў у агульнай колькасці насельніцтва. На ўсіх факультэтах пераважалі навуковыя працаўнікі некарэннай нацыянальнасці. Гэтым і тлумачацца нізкія тэмпы беларусізацыі, рэзка-адмоўныя, вялікадзяржаўна-шавіністычныя адносіны да беларускай мовы з боку выкладчыкаў універсітэта, асабліва вышэйшай кваліфікацыі.

Як вядома, КП(б)Б ставіла задачу ўзначаліць працэс нацыянальна-культурнага адраджэння. "Уся КП(б)Б павінна гаварыць па-беларуску", — такі лозунг быў абвешчаны на кастрычніцкім (1926 г.) пленуме ЦК. Загадчык АПА ЦК КП(б)Б С.М.Гессэн, выступаючы на канферэнцыі камуністычнага студэнцтва 9 лістапада 1925 г., звярнуўся да партыйцаў з такой прамовай: "Будет ошибкой, если белорусская интеллигенция будет требовать: "Давай белорусизацию!", будет напирать на нас, а мы будем отступать и не проявлять инициативы. Мы должны инициативу в области белорусизации взять на себя. Наша партия должна быть гегемоном в области национального движения, и это относится в частности к вопросу о белорусизации в вузах" (НАРБ, ф.4, воп.7, спр.82, арк.105).

Знаёмства з архіўнымі дакументамі — матэрыяламі партыйных ячэек універсітэта дае падставу зрабіць выснову, што партыйцы не толькі не ўзначалілі беларусізацыю, але ўсяляк тармазілі яе. Так было і на пачатку і ў канцы 20-х гадоў. "Партыйныя арганізацыі БДУ (1926-1927 гг.) не былі падрыхтаваны праводзіць беларусізацыю. З партыйцаў амаль што ніхто не ведаў бел.мовы", — пісаў дэкан педфака, член камфракцыі праўлення БДУ Я.К.Успенскі. Камфракцыя праўлення БДУ у сваёй пастанове ад 1 кастрычніка 1927 г. канстатавала, што "партыйцы — навуковыя працаўнікі... з'яўляюцца адсталай групай у правядзенні ў жыцці нацыянальнай палітыкі" (НАРБ, ф.12, воп.1, спр.475, арк.3).

Праціўнікі беларусізацыі пачалі барацьбу супраць беларускіх дысцыплін, супраць навуковых працаўнікоў-беларусаў на педфаку, дзе пераход на беларускую мову выкладання ішоў больш шпаркім тэмпам. Першая спроба была зроблена ў 1925-26 навучальным годзе, але яна пацярпела няўдачу. Умяшаўся наркамат асветы. Быў зняты дэкан педфака М.М.Нікольскі, які сабатаваў беларусізацыю. Яго замяніў М.М.Піятуховіч. Але барацьба працягвалася і ў наступныя гады.

Пасля разгрому трацкісцкай апазіцыі БДУ атрымаў папаўненне "марксістаў" — І.Е.Рыўліна, М.С.Югава, М.Б.Гольмана. Не трэба думаць, што яны кінуліся вывучаць беларускую мову. Наадварот, яны папоўнілі шэрагі тых, хто перашкаджаў беларусізацыі.

У гэтыя гады адказным сакратаром камфракцыі праўлення БДУ быў намеснік рэктара па адміністрацыйна-гаспадарчай частцы С.З.Слонім. Ён і ўзначальваў паход супраць беларусізацыі, супраць рэктара Пічэты і выкладчыкаў-прыхільнікаў беларушчыны. Вось чаму не знайшоў падтрымкі ў "сваёй", універсітэцкай партячэйкі рэктар. Вось чаму ён звяртаецца ў Наркамасветы, спадзяючыся знайсці яе ў наркама А.В.Баліцкага.

Праз дзесяць дзён пасля таго пасяджэння праўлення БДУ, аб якім піша У.І.Пічэта 14 чэрвеня 1928 г., камфракцыя праўлення заслухоўвала інфармацыю сакратара фракцыі Слоніма С.З. па тым самым пытанні аб праекце навучальных планаў на 1928-29 год. Пастанова была лаканічнай: "Інфармацыю прыняць да ведама і лічыць яе абсалютна сакрэтнай" (НАРБ, ф.4, воп.7, спр.198, арк.56—57). Аб лісце рэктара ў Наркамасветы камфракцыя, відаць, не ведала.

Яркай ілюстрацыяй адносін партыйцаў да беларусізацыі з'яўляецца абмеркаванне на тым самым пасяджэнні справаздачы камісіі па праверцы ведаў па беларускай мове. Прынятая пастанова гаворыць сама за сябе: "1) З прычыны таго, што шмат выкладчыкаў, асабліва партыйцаў, нягледзячы на падвойныя выклікі камісіі, яшчэ не прайшлі праверкі, згадзіцца, каб яшчэ раз, у панядзелак, 18.VI, адбылося пасяджэнне праверачнай камісіі. 2) Давясці да ведама ЦК аб тых партыйцах, якія не з'явяцца дзеля праверкі. 3) Нез'явіўшыхся на камісію беспартыйных, калі ў іх не было ўважлівай прычыны, зняць з працы ў БДУ". Дапісана ў пратаколе ад рукі — "паасобных працаўнікоў" (НАРБ, ф.12, воп.1, спр.725, арк.48).

З пратакола за 19 чэрвеня даведваемся, што сярод 13 чалавек, якія не з'явіліся на праверку, 4 — члены камфракцыі праўлення, у тым ліку і яе адказны сакратар — таварыш Слонім. Здзіўляюць і такія радкі пастановы: "Даручыць т.Пракапчуку праверыць, ці атрымалі гэтыя тт. своечасова позвы. Калі позвы былі ім уручаны і ніякай уважлівай прычыны іх няўкі няма, тады справу паставіць у бюро ячэйкі" (НАРБ, ф.12, воп.1, спр.725, арк.49). Усе чацвёра прысутнічылі на папярэднім пасяджэнні 18 чэрвеня. Які яскравы прыклад крывадушнасці! Вынік — праверка ведаў беларускай мовы пераносіцца на восень. Вось такі "гегемон в области национального движения!"

Абодва праекты навучальнага плана Педфака БДУ (У.І.Пічэты і С.З.Слоніма) абмяркоўваліся ў Наркамаце асветы БССР. Большая частка прапаноў рэктара была падтрымана. Праўда, курс гісторыі заходняга славянства выключылі з праграмы, засталася толькі гісторыя Польшчы на польскай секцыі.

Ворагі ж беларусізацыі не супакоіліся. Яны добра разумелі ролю У.І.Пічэты ў правядзенні беларусізацыі ў БДУ. Таму выступленні супраць яго працягваліся. Пічэту абвінавацілі ў беларускім нацыянал-дэмакратызме і заходняй арыентацыі. З гэтымі абвінавачваннямі выступіў на Усебеларускім з'езде навуковых работнікаў М.Б.Гольман і ў газеце "Рабочий" дацэнт І.Е.Славін, які патрабаваў "открыть ураганный огонь по всему фронту враждебной идеологии" ("Рабочий". 1929, 9 лют.).

"Я вельмі разумею гэта абвінавачванне, — адказаў У.І.Пічэта ў газетным артыкуле, — абодвум аўтарам зусім не пажадана пераходзіць на беларускую мову, якую яны павінны вывучыць. Нездарма дацэнт Гольман не раз заяўляў свае адмоўныя адносіны да беларускай мовы...".

"Лічу неабходным паведаміць тт.Славіна і Гольмана, што праўленне БДУ будзе і надалей праводзіць палітыку Камуністычнай партыі і што нацыянальная палітыка застанецца без змен...", — пісаў Пічэта.

Але, на вялікі жаль, змены адбыліся... Наступленне на "нацыянал-дэмакратаў", барацьба з "нацдэмаўшчынай", распачатыя з 1929 года, сведчылі пра адмову ад беларусізацыі, пра пачатак контрбеларусізацыі.

На падставе ліквідацыі "шматпрадметнасці", "националистического и иерхаического барахла" з вучэбных планаў выдалілі беларускія дысцыпліны. На працягу 1929—31 гг. усе лепшыя, перадавыя, нацыянальна свядомыя навуковыя працаўнікі (каля 30-ці чалавек) былі зняты з працы, як "праваднікі класава-варожай пралетарыяту ідэалогіі", "агентура класавага ворага". Большасць з іх была арыштавана па справе "Саюза вызвалення Беларусі" і асуджана на розныя тэрміны высылкі. З універсітэта было выключана звыш 200 студэнтаў. Гэта быў добра разлічаны стрэл у будучае беларускай нацыі, якая страціла лепшых прадстаўнікоў сваёй інтэлігенцыі. Разгром гуманітарных сіл універсітэта паспяхова ажыццяўляўся пасля зняцця яго рэктара, прафесара У.І.Пічэты. Плён нястомнай працы гэтага выдатнага арганізатара навуковага жыцця быў зруйнаваны. Дзесяцігоддзе універсітэта ў 1931 годзе было пазначана трагічнымі вынікамі, якія падаваліся як перамога "марксісцка-ленінскай метадалогіі".

У верасні 1930 г. У.І.Пічэта быў арыштаваны па справе акадэміка С.Ф.Платонава, які ўзначальваў навуковую школу пад назвай "пецярбургская школа рускіх гісторыкаў" або "школы Платонава". Характэрнай асаблівасцю гісторыкаў "школы Платонава" была аб'ектыўнасць і арыентацыя даследчыкаў на крыніцазнаўчы вышук, канкрэтнае вывучэнне гістарычнага матэрыялу. С.Ф.Платонаў быў лідэрам старой прафесуры. Абвінавачваліся яны па справе "Всенародного союза борьбы за возрождение свободной России".

У 1931 г. У.І.Пічэта быў сярод іншых асуджаных да высылкі ў Вятку. Некалькі раней ён быў выключаны са складу акадэмікаў БАН.

Аляксандра ГЕСЬ,
навуковы супрацоўнік Беларускага навукова-даследчага цэнтра дакументазнаўства, археаграфіі і архіўнай справы.

ЗУСІМ САКРЭТНА

У НАРОДНЫ КАМІСАРЫЯТ АСВЕТЫ БССР

Сакратару ЦК КП(б)Б
тов. КНОРЫНУ

По даручэнню Старшыні ЦВК БССР тав.А.Чарвякова пасылаецца Вам ліст Рэктара БДУ Пічэты на імя Наркамасветы БССР.

Заг. сакрэтным справаводствам
ЦВК БССР ГОМЗА

16.VI.1928 г.

У мінулы панядзелак, 4-га чэрвеня, было прызначана пасяджэнне Праўлення Універсітэта адносна абгаварэння навучальных планаў Педфака і факультэта права і гаспадаркі.

А 10-й гадзіне намеснік рэктара, т.Слонім, паведаміў мяне аб сваіх думках адносна неабходных змен як у навучальным плане, гэтак сама і наконт скарачэння цэлага шэрагу выкладчыкаў.

Дзякуючы невялікаму тэрміну, які заставаўся да пачатку пасяджэння, і дзякуючы таму, што ўсе гэтыя пытанні былі для мяне новымі, бо намеснік рэктара да 4-га чэрвеня не лічыў магчымым абгаварыць гэтыя пытанні, я не лічыў магчымым на пасяджэнні праўлення выступаць як з крытыкаю самога праекта навучальных планаў Педфака, а таксама адносна скарачэння персанальнага штата працаўнікоў. Мною толькі было адзначана, што гэткія скарачэнні ў сваёй большасці нічым не апраўданы і супярэчаць Палажэнню аб навуковых працаўніках.

Не крытыкуючы праекта т.Слоніма па думках палітычнага характару і не жадаючы, каб гэтыя спрэчкі і расходжанні былі прадметам публічнага абгаварэння ў Праўленні Універсітэта, нягледзячы на тое, што само пасяджэнне было абвешчана сакрэтным, я, вядома, не магу згадзіцца з яго прапановамі з прычыны таго, што яны вельмі шкадліва адаб'юцца як на пастаноўцы выкладання на Педфаку, гэтак сама і на самым Універсітэце ў яго персанальным складзе. Я не разглядваю пытання яб тым, наколькі правільным і мэтазгодным з'яўляецца абгаварэнне настолькі важнага пытання за палову гадзіны да пачатку пасяджэння. Мне здаецца, што было б мэтазгодным, калі маецца Рэктар, якому давярае Урад, і які, па думцы закона, нясе персанальную адказнасць за тое, што робіцца ва Універсітэце, вырашаць прынцыповае пытанне, якое не было прадметам абгаварэння з рэктарам, які, акрамя гэтага, загадвае навучальнаю часткаю. Мне здаецца, што гэткі метад вырашэння такіх прынцыповых пытанняў з'яўляецца няправільным і не адпавядаючым таму становішчу, якое займае рэктар Універсітэта, якому Урад Беларусі даручыў такую вялікую і адказную справу, як кіраванне Універсітэтам.

Каб несці поўную адказнасць за ўсё, што робіцца ва Універсітэце, для гэтага неабходна, каб рэктар Ун-та быў той асобаю, з якою можна гаварыць аб тых балючых пытаннях, якія належаць разглядванню. Было б няправільна, каб да ведама рэктара даводзілі аб тых ці іншых думках альбо прапазіцыях, якія ўжо прынцыпова былі вырашаны ва ўніверсітэцкіх палітычных арганізацыях.

Лічачы немагчымым падымаць усе гэтыя пытанні на пасяджэнні Праўлення Ун-та, я правёў пасяджэнне, не выказваючы сваіх думак па пытаннях, якія былі закрануты намеснікам рэктара. Аднак не згаджаючыся з цэлым шэрагам прапаноў т.Слоніма, я лічу неабходным зрабіць свае заўвагі адносна планаў, унесеных для разгледжання на пасяджэнні Праўлення.

З прычыны таго, што па гэтых пытаннях былі спрэчныя думкі праф.Піятуховіча яе дэкана факультэта, і што рэктар Ун-та не згаджаецца з цэлым шэрагам прапазіцый, мною дадзена было распараджэнне, каб Народнаму Камісарыяту Асветы БССР былі пасланы планы, якія былі складзены дэканам факультэта, а таксама планы, якія абгаварваліся на пасяджэнні Праўлення Ун-та.

Прымаючы пад увагу гэтыя думкі, я лічу неабходным адносна навучальных планаў выказаць наступнае.

Беларускі Дзяржаўны Універсітэт з'яўляецца Універсітэтам краявым. Такім ён быў з моманту заснавання яго. На працягу 7 год яго краявое значэнне, дзякуючы пашырэнню навучальных планаў і павелічэнню агульнага ліку выкладчыкаў усё больш і больш пашыралася. Гэта перш-наперш выражалася ў тым, што цэлы шэраг выдатных прадстаўнікоў, беларусаў па паходжанню, быў прыцягнены да працы ва Універсітэце, а, з другога боку, вывучэнне Беларусі ў розных галінах займала галоўнае месца. Толькі дзякуючы ўсебаковаму вывучэнню Беларусі ва Універсітэце шырока павялічылася краязнаўчая праца на Беларусі, а з агульнага ліку студэнтаў маглі выдзеліцца асобы, якія па сваёй падрыхтоўцы былі годны для застаўлення пры Універсітэце ў якасці аспірантаў.

Акрамя гэтага, трэба сказаць, што студэнты, якія атрымалі значныя веды па гісторыі Беларусі, могуць быць вельмі карыснымі працаўнікамі і ў школе.

Той праект, які абгаварваўся ў Праўленні Ун-та, парушае агульную мэтаўстаноўку Універсітэта і ставіць беларускія прадметы ў такое становішча, пры якім фактычна скасоўваецца вывучэнне гісторыі Беларусі і яе культуры, адступаючы на задні план, і перастае быць цэнтрам вывучэння ва Універсітэце.

Згодна планам педфака на ўсе прадметы па беларусазнаўству адводзілася 40 гадзін. Згодна прапазіцыі т.Слоніма, на ўсе прадметы па гісторыі Беларусі, я разумею сацыяльна-гістарычнае аддзяленне, было адведзена 24 гадзіны. Скасаванне цэлага шэрагу курсаў і самы падзел курсаў і лік гадзін выклікае цэлы шэраг спрэчак.

На 1-м курсе быў выкінуты агульны курс па гісторыі беларускай культуры. Гэты курс уводнага характару меў, безумоўна, вялікае значэнне, бо ён уводзіў у вывучэнне іншых беларускіх прадметаў. Толькі на падставе гэтага курса было магчыма чытаць іншыя курсы. Замест гэтага на другім курсе Педфака ўводзіцца гісторыя Беларусі да падзелаў пры 2-х гадавых гадзінах. Толькі не зусім яснае прадстаўленне аб тым матэрыяле, які трэба ўкласці ў гэты курс, можна было паставіць гэткі вялікі курс на 2-м курсе. Найгоршы метад выкладання — гэта, калі пытанне надзвычайнага характару разглядваецца вельмі павярхова. Гэткае выкладанне прадмета з'яўляецца шкодным з боку метада, бо лекцыя, як яна ёсць, павінна быць узорнай у якасці метада. На лекцыях прафесара студэнт павінен знаёміцца з тым, як наогул трэба выкладаць прадмет. Вось чаму я лічу, што скарачэнне на 1-м курсе гісторыі Беларусі з'яўляецца немэтазгодным. Гэткі курс чытаўся на 1-м курсе на працягу 7 год, неабходнасць гэтага курса была відавочна. Тады агульныя курсы па гісторыі Беларусі будуць наступнымі: гісторыя Беларусі XVI—XVII ст., гісторыя Беларусі ў часы новыя і гісторыя Беларусі эпохі Кастрычніка.

Не магу таксама згадзіцца са скасаваннем курса па гісторыі народнай гаспадаркі Беларусі. Тое становішча, што гісторыя павінна вывучацца на падставе народнай гаспадаркі, гэта з боку метада ясна, але гэта не можа з'яўляцца прычынаю таго, каб курс быў скасаваны. Сацыяльна-эканамічная гісторыя кожнай краіны ахоплівае цэлы шэраг пытанняў. Безумоўна, прымаючы пад увагу невялікую колькасць гадзін, усе гэтыя пытанні будуць распрацаваны не вельмі падрабязна, і народная гаспадарка будзе прадстаўлена ў агульных рысах, а не так, як гэтага патрабуе сам прадмет па сваёй цікавасці.

Калі гісторыя гаспадаркі будзе раскінута на чатыры гады, дык у студэнтаў не будзе яснага прадстаўлення аб народнай гаспадарцы Беларусі, аб аруйнаванні старога буржуазнага эканамічнага ладу і аб пераходзе да пабудовы сацыялістычнага ладу. Скасаванне гісторыі народнай гаспадаркі Беларусі з'яўляецца вялікаю памылкаю як з боку вывучэння Беларусі, гэтак сама і з боку метада.

Кожны студэнт, які скончыў педфак, павінен ведаць крыніцы і крыніцазнаўства Беларусі. Кожнаму студэнту з гэтымі пытаннямі трэба сустракацца ў часы сваёй працы, і было б вельмі дзіўна, каб студэнты вывучалі гісторыю культуры сваёй краіны і ў той час не ведалі б, на падставе якіх крыніц, матэрыялаў можна складаць гісторыю народа, і якім тэмпам, у якім напрамку ішло вывучэнне Беларусі ў часы царскага Урада і ў часы Кастрычніцкай рэвалюцыі. Скасаванне гэтага курса толькі сведчыць аб тым, што тут маецца незнаёмства з самою сутнасцю курса і яго метадалагічнага і практычнага значэння. Калі ў сучасны момант дзяржаўны ўрад выдае розныя законы адносна архіўнай справы, і студэнтам у сваёй практычнай працы прыходзіцца сустракацца з гэтымі пытаннямі, то мне здаецца, што яны амаль што не могуць быць добрымі працаўнікамі, калі яны па гэтаму пытанню не будуць мець элементарных ведаў.

Таксама трэба сказаць і адносна курса па гісторыі асветы на Беларусі. Безумоўна, што з сучаснымі школамі і з сучаснай палітыкаю па народнай асвеце студэнт азнаёміцца на адпаведных лекцыях. Але гісторыя асветы на Беларусі з'яўляецца цікавым момантам, які сведчыць аб культурным прыгнечанні беларускага народа, як у часы польскага панавання, гэтак сама і ў часы расійскага панавання. Толькі тады можна зразумець вялікае значэнне сучаснай палітыкі Народнага Камісарыята Асветы, калі будзе знаёма старая палітыка па народнай асвеце. Таксама гісторыя асветы на Беларусі можа вельмі ясна паказваць, як адбіваецца класавая і рэлігійная палітыка на становішчы шырокіх народных мас у справах асветы. Мне здаецца, скасаванне гэтага курса з'яўляецца немэтазгодным з прычыны таго, што вельмі цікавая старонка прыгнечання беларускага народа будзе зусім незнаёма студэнтам Ун-та.

Лічачы, што семінарскія заняткі з боку метада актыўнага з'яўляюцца неабходнымі, я таксама думаю, што скасаванне семінарскіх заняткаў на 1-м курсе па гісторыі Беларусі, як і па іншых нацыянальных прадметах, з'яўляецца вельмі памылковым, асабліва прымаючы пад увагу, што нашы студэнты атрымліваюць вельмі дрэнную падрыхтоўку, а семінарскія заняткі даюць метад і магчымасць больш адпавядаючым чынам праходзіць з большым поспехам розныя навукі на наступных курсах.

На працягу папярэдніх гадоў на сацыяльна-гістарычным аддзяленні выкладаліся курсы гісторыі заходніх славян (факультатыўна) і гісторыя эканамічнага развіцця сярэдніх вякоў (таксама факультатыўна). Гэтыя два курсы выкладаліся выдатным спецыялістам, і па свайму зместу і па метаду маюць, безумоўна, вялікае значэнне. Разумець развіццё беларускай буржуазнай культуры без знаёмства з гісторыяй Чэхіі і прыбалтыцкага славянства з'яўляецца немагчымым. Студэнты гэта добра зразумелі і вельмі ўважліва слухалі гэты курс. У той самы час, калі ва ўсіх універсітэтах усяго свету адводзіцца шмат увагі вывучэнню славянства, з'яўляецца вельмі дзіўным, што Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт не знаходзіць магчымым прыняць удзел у гэтым агульным руху і пазнаёміць студэнтаў з гісторыяй сваіх бліжэйшых суседзяў, з якімі ў старыя часы, а таксама і ў новыя часы, і ў цяперашнія часы маюцца культурныя і эканамічныя адносіны. Эканамічная гісторыя сярэдніх вякоў з'яўляецца ўводзінамі ў вывучэнне гаспадаркі эпохі прамысловага капіталу, дае шмат матэрыялу з боку метадалагічнага; гэта добра зразумелі студэнты, калі яны слухалі гэты курс. З прычыны гэтага лічу, што скасаванне гэтага курса, хаця бы па поглядах матэрыяльнага характару, было б, безумоўна, няправільна. Асабліва калі прыняць пад увагу, што гэты курс чытаў выдатны спецыяліст па сярэдневяковай гісторыі, сябар Чэшскай Акадэміі Навук.

Вось якія мае заўвагі адносна сацыяльна-гістарычнага аддзялення Педфака па класу беларусазнаўства.

Што датычыцца да літаратурна-лінгвістычнага аддзялення, то знаходжу неабходным сказаць наступнае:

Я лічу неабходным заставіць на 1-м курсе прасемінар па пралетарскай расійскай паэзіі. Гэты прасемінар мае прапедэўтычнае значэнне. Нашы студэнты, уступаючы ва Універсітэт, не здольны чытаць пісьменнікаў. Яны зусім не ведаюць літаратуры. На 1-м курсе яны знаёміліся з пісьменнікамі, прывучаліся іх разбіраць і пісаць даклады. Выкрасленне гэтага курса з'яўляецца, мне здаецца, таксама памылкаю. Вельмі дзіўным з'яўляецца скасаванне семінарскіх заняткаў па этнаграфіі Беларусі, той самай этнаграфіі, якую раней за ўсё павінен ведаць студэнт Педфака, які працуе на вёсцы. Толькі тады, калі ён на семінарсіх занятках заўладае метадам абірання і вывучэння этнаграфічнага матэрыялу, ён можа быць сталым працаўніком і краязнаўцам.

Па гэтых думках я лічу немэтазгодным скасаванне семінара па гісторыі беларускага мастацтва. Гэта навука новая, адкрытая толькі пасля Кастрычніка ў мурах Беларускага Ун-та. Яна павінна даць студэнтам метад вывучэння мастацтва з боку марксісцкага погляду. Скасаванне семінара — метадалагічная памылка, якая толькі дасць студэнтам агульныя веды па гісторыі мастацтва і не дасць студэнтам метада вывучэння мастацтва. Аб далейшым паглыбленні і самастойных занятках студэнтаў па гісторыі мастацтва не можа быць і гутаркі.

Не магу таксама згадзіцца і са скасаваннем курса культуры і літаратуры Беларусі XVI і XVII стагоддзя на IV курсе літаратурна-лінгвістычнага аддзялення. Гэты курс выкладаўся на працягу 5 год і з'яўляецца ўводзінамі ў літаратуру новых часоў. Літаратурнае ўтварэнне беларускай мовы і заняпад апошняй пад уплывам іншых культур можна выявіць толькі на падставе гэтай літаратуры. Яна таксама вельмі цікава як паказальнік індывідуалістычных напрамкаў у літаратуры, якія закраналі буржуазныя класы. Вывучэнне літаратуры эпохі Кастрычніка, яе росквіт і значэнне для пралетарскіх мас стане асабліва ясным, калі будзе вывучана буржуазная культура, якая праходзіла міма працоўных мас.

Таксама лічу, што скасаванне гісторыі Беларусі новага часу на літаратурна-лінгвістычным аддзяленні на 2-м курсе з'яўляецца няправільным. Студэнты-лінгвісты павінны мець яснае прадстаўленне аб гісторыі Беларусі ў новыя часы, бо тады і развіццё новай літаратуры стане зусім незразумелым.

Не магу таксама згадзіцца са скарачэннем факультатыўнага курса па гісторыі ўкраінскай літаратуры. Гэты курс мае вялікае значэнне, бо толькі дзякуючы яму студэнты могуць азнаёміцца з рысамі ўкраінскай літаратуры. У сучасны момант, калі пралетарскія пісьменнікі Украіны і Беларусі вельмі часта сустракаюцца паміж сабою, паміж Беларуссю і Украінай маюцца сталыя культурныя адносіны, было б вельмі дзіўным, каб нашы студэнты не ведалі зусім Украіны як такой нацыянальнай часткі, якая займае адно з галоўных месц у нашым Саюзе.

Што датычыцца да праграм факультэта права і гаспадаркі, то я лічу памылковым скасаванне практычных заняткаў па эканамічнай геаграфіі Беларусі. Эканамічная геаграфія Беларусі ёсць навука апісальная. Яна грунтоўна тым, што дае канкрэтны матэрыял для зразумення іншых прадметаў, як эканоміка прамысловасці на Беларусі, гандлю і г.д. Практычныя заняткі па эканамічнай геаграфіі Беларусі з'яўляюцца неабходнымі, бо толькі яны могуць навучыць студэнта апрацоўваць канкрэтны матэрыял па эканамічнай геаграфіі.

Выкладанне гэтага курса толькі лекцыйным метадам не прадстаўляе сабой сэнсу.

Застаўляючы ўсе гэтыя прадметы як прадметы першараднага значэння, я тым самым застаўляю за Беларускім Дзяржаўным Універсітэтам яго краявы характар, які ён павінен мець на падставе дырэктыў Урада. Безумоўна, росквіт Беларускага Дзяржаўнага Універсітэта і яго культурнае значэнне толькі можна тлумачыць тым краявым характарам, які ён меў да сучаснага моманту.

Прыняцце іншых навучальных планаў было б палітычнаю памылкаю, вялікім ударам па беларусізацыі краіны, што супярэчыць і прынцыпам нацыянальнай палітыкі на Беларусі.

У Беларускім Дзяржаўным Універсітэце не толькі беларуская мова павінна быць моваю выкладання, але беларускі універсітэт і па зместу прадметаў павінен быць беларускім.

Што датычыцца да прапазіцыі адносна персанальнага скарачэння тых ці іншых выкладчыкаў, то знаходжу неабходным выказаць наступнае.

Згодна палажэння аб навуковых працаўніках, кожны працаўнік ва Універсітэце знаходзіцца пад аховаю закону, калі яго дзеянні не супярэчаць агульным прынцыпам палітыкі Савецкага Саюза. З прычыны гэтага было б юрыдычна няправільным і памылковым, каб становішча таго ці іншага выкладчыка ва Універсітэце залежала ад той ці іншай колькасці курсаў, якія выкладаў выкладчык. Трэба лічыцца з Палажэннем аб навуковых працаўніках, бо ў супраціўным выпадку навуковыя працаўнікі будуць знаходзіцца па-за законам, і ніякая праца ў Беларускім Дзяржаўным Універсітэце стане немагчымаю.

Згодна праекта т.Слоніма, прафесар Парменаў павінен пакінуць універсітэт, бо ён не адпавядае свайму прызначэнню. Я згаджаюся з тым, што праф.Парменаў не з'яўляецца, як паказаў навучальны год, выдатным спецыялістам у сваёй навуцы, не заўсёды з'яўляецца свядомым у сваёй галіне навукі, выказваючы часта думкі, якія не маюць за сабою падставы і супярэчаць прынцыпам палітыкі савецкай улады. З прычыны гэтага я лічу, што трэба шукаць іншага выкладчыка на прадметы, якія выкладаў праф.Парменаў, які будзе павінен пакінуць універсітэт з прычыны таго, што ён не адпавядае па сваім эканамічным думкам савецкай грамадскасці.

Праўленне Ун-та павінна прыняць мерапрыемства, каб знайсці новага выкладчыка.

Што датычыцца да скарачэння персанальнага складу на Педфаку, то лічу неабходным сказаць наступнае.

Калі тое, што інкрымінуецца праф.Жарынаву, падцвердзіцца, то ён, як адбыўшы 7 год службы ва Універсітэце, не можа быць перабраны. 2 іншых выкладчыкі, Даўгяла і Краскоўскі — беларусы, і не могуць быць аслабанены ад выкладання ва Ун-це. Даўгяла з'яўляецца выдатным спецыялістам, які шмат працаваў у галіне беларусазнаўства, і які з'яўляецца, згодна сваім навуковым ведам, аздобаю Ун-та, і аслабаненне яго ад заняткаў было б вельмі шкодным. То, што яму інкрымінуецца, мне здаецца, не мае пад сабою ніякай падставы. На працягу 4 год працы ва Ун-це, а яшчэ раней Даўгяла працаваў у Магілёўскім педтэхнікуме і з 1918 году, па прызначэнню Цэнтрархіва, працаваў у Магілёве, сведчыць аб тым, што тое, што інкрымінуецца т.Даўгяла, не мае за сабою падставы. У 1918 годзе, калі я быў Галоўным інспектарам Цэнтрархіва РСФСР, Даўгяла быў прызначаны як старшыня Магілёўскага архіва, і да прызначэння яго мы запрашвалі спраўкі ў адпаведных органах, якія ніякіх адмоўных водзываў аб т.Даўгяла не далі. Выключэнне Даўгяла без усялякіх матываў са складу працаўнікоў Ун-та толькі з тое прычыны, што, згодна праекта т.Слоніма, той курс, які ён выкладаў, павінен быць скасаваны, будзе няправільным і вельмі небяспечна для навуковых працаўнікоў. Пры гэткім метадзе можна скасаваць які жадаецца курс, прыміцельна да кожнай асобы і без усялякіх законных асноў аслабаніць выкладчыка ад працы ва Ун-це.

Тав.Краскоўскі, які быў добра вядомы як удзельнік у беларускім руху за межамі, якому было дазволена звярнуцца ў БССР, і які быў прызначаны т.Ігнатоўскім, як народным камісарам асветы, дацэнтам у Беларускім Дзяржаўным Універсітэце, таксама з'яўляецца цікавым дзеячом. Было б немэтазгодным, каб Ун-т ад яго аслабаніўся. Абодва дзеячы выкладаюць лекцыі на беларускай мове і з боку беларусізацыі яны таксама з'яўляюцца вельмі цікавымі.

Тав.Слонім прызнаў, што праф.Вазнясенскі, які быў прызначаны прафесарам толькі ў гэтым годзе, з'яўляецца вельмі цікавым навуковым працаўніком. З прычыны таго, што частка яго курса скарачаецца, і ў Вазнясенскага не будзе шмат гадзін, ён таксама павінен пакінуць Ун-т. Такія думкі т.Слоніма з'яўляюцца дзіўнымі і сведчаць аб поўнай няўвазе да навуковых працаўнікоў і іх працы ва Ун-це, а таксама да таго Палажэння аб навуковых працаўніках, якое было выдадзена Саветам Народных Камісараў.

Трэба прызнаць, што праф.Вазнясенскі з'яўляецца вялікім энтузіястам у сваёй навуцы. Цэлы шэраг прац па беларускай літаратуры сведчаць аб тым, што А.Н.Вазнясенскі ўкараніўся на Беларусі, а гэткіх укараніўшыхся асоб, згодна думцы адказнага сакратара ЦК КП(б)Б т.Крыніцкага, і быўш. народнага камісара асветы т.Ігнатоўскага, трэба асабліва шанаваць. Расеец па свайму паходжанню, праф.Вазнясенскі азнаёміўся добра з беларускаю моваю. Як выкладчык і кіраўнік практычнымі заняткамі, ён з'яўляецца адным з найлепшых выкладчыкаў ва Ун-це. З боку метадалагічнага ён не выклікае ніякіх спрэчак, яго артыкулы друкаваліся і друкуюцца ў марксісцкіх часопісах. Значыцца, і ў гэтым напрамку няма ніякіх спрэчак. І вось гэткага выдатнага працаўніка т.Слонім, без дасканалых асноў, супраць Палажэння аб навуковых працаўніках, лічыць неабходным аслабаніць. Мы не так багаты навуковымі сіламі, каб аслабаняцца ад тых, якія ўкараніліся на Беларусі, і якія на працягу 7 год з энтузіязмам працавалі ў сценах Беларускага Дзяржаўнага Універсітэта.

Што датычыцца да гадзін, то гадзіны павінны быць размеркаваны належным чынам паміж усімі выкладчыкамі, тым больш, што праф.Вазнясенскі працуе толькі ва Ун-це, а праф.Замоцін і дац.Барычэўскі працуюць у Інбелкульце. Акрамя гэтага, Замоцін працуе на Рабфаку, а Барычэўскі — у Камвузе. Вось чаму прапазіцыя т.Слоніма адносна праф.Вазнясенскага з'яўляецца вельмі дзіўнаю.

Таксама магу дзівіцца прапазіцыі т.Слоніма адносна аслабанення ад выкладання ва Ун-це праф.Ясінскага, праўдзейнага сябра Інстытута Беларускай культуры і праўдзейнага сябра Чэшскай Акадэміі Навук. Гаварыць аб навуковых заслугах Ясінскага не трэба. Кожны навуковы працаўнік іх добра ведае. Праф.Ігнатоўскі і праф.Дружчыц, якія былі непасрэднымі вучнямі Ясінскага, таксама добра ведаюць. Упаўне зразумела, што б наркамасветы т.Ігнатоўскі прапанаваў праф.Ясінскаму працаваць у Беларускім Дзяржаўным ун-це. Яго праца, як выдатнага спецыяліста, не толькі карысна для студэнтаў, але таксама і для спецыялістаў, якія павінны прыслухвацца да яго голасу і ўваг. Аслабаненне праф.Ясінскага ад выкладання лекцый ёсць вялікая памылка, непаразуменне, якое ўтворыць нядобрае ўражанне на ўсіх выкладчыкаў Ун-та, а таксама за межамі. Трэба шанаваць навуковыя сілы, асабліва, калі гэтыя навуковыя сілы працуюць і вельмі добра працуюць на карысць працоўных мас. У 1919 годзе, у часы вялікага голаду, Чэшская Акадэмія Навук прасіла праф.Ясінскага пераехаць у Прагу, і ён адмовіўся ад гэтай прапановы, бо ад'езд з Расіі, нягледзячы на тое, што супраць ад'езду не было ніякіх спрэчак, не адпавядаў яго поглядам. Тав. Ігнатоўскі можа падцвердзіць, як праф.Ясінскі цікавіўся грамадска-нацыянальным рухам, як ён адносіўся ва Ун-це ў Юр'еве да студэнтаў-беларусаў, якія былі прымушаны вучыцца ў Юр'еўскім Ун-це. Цікавасць выкладчыка ва Ун-це залежыць не ад колькасці гадзін, а ад таго навуковага і маральнага ўплыву, які ён аказвае на студэнтаў і сваіх таварышаў. Для Ун-та праф.Ясінскі прадстаўляе не толькі вялікую навуковую велічыню, але і маральную, і яго аўтарытэт, яго голас мае вялікае значэнне для ўсіх яго таварышоў па кафедры, якія яго шануюць і адносяцца да яго з вялікай ўвагаю. І так зрабіць з праф.Ясінскім, як прапануе т.Слонім, безумоўна, з'яўляецца няправільным.

Тры гады таму назад, па ініцыятыве часткі студэнтаў, Прадметная Камісія па гістарычных ведах скасавала цэлы шэраг беларускіх дысцыплін. Праўленене Ун-та ў той самы час спыніла рашэнне Камісіі, а і Нар.Кам.Асветы была пададзена петыцыя ад беларускіх працаўнікоў, з паказаннем на тое, што гэта пастанова ёсць паход супроць беларусізацыі краявога Ун-та. Нар.кам.Асветы прапанаваў Праўленню Ун-та даць растлумачэнне па гэтаму пытанню і без яго згоды не змяншаць агульнай колькасці беларускіх прадметаў. Безумоўна, апошні голас па ўсіх гэтых пытаннях належыць да Народнага Камісарыята Асветы. Універсітэт павінен падлегчы распараджэнням вышэйшых органаў — гэта ясна.

У заключэнне я павінен адзначыць, што т.Слонімам не прыняты пад увагу ўсе магчымыя вынікі яго прапазіцыі. Выключэнне без усялякіх асноў цэлага шэрагу працаўнікоў, якія працавалі ва Ун-це і маюць заслугі перад беларускай і савецкай грамадскасцю, з'яўляецца здарэннем вельмі небяспечным. Гэта будзе толькі сведчыць аб бяспраўным становішчы выкладчыкаў ва Універсітэце, што супярэчыць Палажэнню аб навуковых працаўніках. І з прычыны гэтага гэта не можа не ўтварыць дрэннага ўражання на выкладчыкаў Ун-та. Нам трэба замацоўваць за Беларуссю тых, якія з'яўляюцца цікавымі працаўнікамі, і так паступаць з навуковымі працаўнікамі, як прапануе т.Слонім, гэта значыць прымусіць іх шукаць месца за межамі Беларусі. Калі ні навуковыя заслугі, ні ўкараненне на Беларусі, ні Палажэнне аб навуковых працаўніках не замацоўваюць становішча працаўніка ва Ун-це, то кожны з працаўнікоў будзе думаць так: "Сягоння так паступілі з маімі таварышамі, заўтра са мною — трэба пакідаць Ун-т". Рэалізацыя ўсіх планаў і думак т.Слоніма ёсць фактычна пачатак распаду Ун-та, і гэта палітыка не можа быць тлумачана ніякімі аб'ектыўнымі і суб'ектыўнымі момантамі.

Рэктар Ун-та У.ПІЧЭТА.

НАРБ, ф.4, воп.7, спр.194, арк. 23 — 24.

НГ-іНФАРМ

Тэлебачанне на ўроку

ПАЗАКЛАСНАЕ ЧЫТАННЕ

АРТУР ВОЛЬСКІ — ДЗЕЦЯМ

26, 27 верасня 3-ці клас

Тэлеперадача пабудавана ў форме гутаркі Артура Вольскага з вучнямі. Цікава расказвае паэт пра гісторыю напісання свайго першага верша, пра тэматыку сваіх твораў, у прыватнасці казак, якія часам падказвае само жыццё. Так, у выніку наведання Новага Урэнгоя была напісана казка "Снегіры з Урэнгоя".

Трэцякласнікі даведаюцца, што А. Вольскі — аўтар эсэ "Хлеб — усяму галава", музычнай камедыі для дзяцей "Сцяпан — вялікі пан". Ён піша сцэнарыі мультфільмаў, спектакляў, з'яўляецца аўтарам шматлікіх дзіцячых песень.

Паэт прачытае свае вершы, адкажа на пытанні вучняў. У час перадачы школьнікі пазнаёмяцца з многімі кнігамі А. Вольскага, убачаць урыўкі з мультфільма "Пра ката Васю і паляўнічую катавасію" і з аперэты "Сцяпан — вялікі пан".

Аўтар перадачы — М. АМБРАЖЭВІЧ.

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ПАЧАТАК ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ. БАІ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ.

27, 28 верасня 11 клас

На пачатку перадачы падкрэсліваецца асабліва значнае месца Вялікай Айчыннай вайны ў гісторыі Беларусі: тут загінуў кожны чацвёрты жыхар рэспублікі. Беларусь называюць краінай - партызанкай і краінай Хатыняў. З цягам часу мы ўсё ў большай ступені разумеем, што вайна заўсёды найперш трагедыя і толькі пасля — гераізм.

Потым падрабязна расказваецца пра першыя дні, тыдні і месяцы вайны: пра баі ў пагранічных раёнах БССР, абарону Брэсцкай крэпасці, бітву пад Мінскам, баі за Магілёў, Віцебск, Гомель. Асвятляюцца таксама пытанні мабілізацыі сіл беларускага народа на адпор ворагу; промахі партыйнага кіраўніцтва на пачатку вайны; фашысцкая палітыка генацыду, рэалізацыя плана "ОСТ".

У канцы перадачы падводзяцца вынікі двухмесячных баявых дзеянняў савецкіх войск на Беларусі.

Уся тэлеперадача пабудавана на выкарыстанні гістарычных кіна- і фотадакументаў.

Аўтар і вядучы перадачы — кандыдат гістарычных навук С. ХОДЗІН.

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

ЕФРАСІННЯ ПОЛАЦКАЯ І ЯЕ ЖЫЦЦЁ

29, 30 верасня 8-ы клас

Тэлеперадача знаёміць з аповесцю "Жыццё Ефрасінні Полацкай" — выдатным творам старажытнага аўтара, які дае нам магчымасць даведацца пра падзеі, што адбыліся 8 стагоддзяў таму на Полацкай зямлі, вядзе нас па шляху духоўнага ўзрастання Святой Ефрасінні. Вучні даведаюцца пра жыццё Ефрасінні як дзейснай падзвіжніцы, самаадданай працаўніцы. Роздумы - маналогі, дыялогі раскрываюць багаты ўнутраны свет гераіні, сутнасць драматычных абставін, якія прывялі яе да пераканання прыняць манаства.

У перадачы бяруць удзел пісьменнік Адам Мальдзіс, супрацоўнік Міністэрства замежных спраў Ул. Палупанаў, Матухна Марфа з Полацкага манастыра. Выкарыстаны таксама ўрыўкі з кінастужкі "Да вас, сучаснікі мае", уласныя кіназдымкі ў Спаса-Ефрасіннеўскім манастыры.

Аўтар перадачы — Галіна ДЗЯДЗІЧКІНА.

ЛЁС ВЫЗНАЧАЕ КАМП'ЮТЭР

Незвычайную камп'ютэрную праграму комплекснай псіхалагічнай дыягностыкі распрацавала секцыя псіхалогіі Беларускай асацыяцыі практычных і медыцынскіх псіхолагаў.

Кожны старшакласнік, паспяхова прайшоўшы тэсціраванне, з лёгкасцю можа знайсці свой далейшы жыццёвы шлях.

Камп'ютэр вызначыць не толькі прафесійныя здольнасці вучня, але і яго інтэлект, і нават рысы характару.

Псіхолагі лічаць, што такая праграма значна дапаможа ў вырашэнні праблем прафесійнай арыентацыі падлеткаў.

Ала КЛЮЙКО.

РЭПАРЦЁР У ШКОЛЕ

"ТЫ НА СВЕЦЕ ТАКАЯ АДНА..."

20 верасня ўвесь свет адзначыў Дзень міру. Я пайшла ў 5 "А" клас мінскай школы №23, каб пачуць словы беларускіх дзяцей пра мір.

Разам з настаўніцай Надзеяй Васільеўнай Вашчатынскай, якая вядзе школьны клуб "Бацькаўшчына", дзеці нібы акунуліся ў гістарычныя глыбіні Беларусі. Многія войны зведала маленькая наша краіна, колькі суайчыннікаў загінула, абараняючы родныя межы...

На адным з дзіцячых малюнкаў па-веснавому зелянеюць тры бярозкі. Чацвёртая — зламаная — не расцвіце ніколі. Гэта горкі сімвал незваротных страт апошняй вайны.

Надзея Васільеўна ведае вайну не па кнігах. У далёкім сорак першым яна была маладзенькай настаўніцай, калі разам з маленькімі вучнямі бегла з Полацка ад фашысцкай навалы. Дагэтуль, помніць дзіцячы плач, які разрываў сэрца...

Трывога і боль настаўніцы перадаліся дзецям. Я глядзела на іх сур'ёзныя тварыкі і думала: ва ўсіх краінах тых бяздумных палітыкаў, што хочуць вайны, трэба весці на школьныя ўрокі міру. Каб яны паглядзелі ў дзіцячыя вочы. Мо тады было б менш на Зямлі гора і слёз...

Свае вершы пра мір чытала Алёнка Дубоўская. Я ведаю, гаворыцца ў адным з вершаў, што і нашы аднагодкі былі на вайне побач з дарослымі і рабілі ўсё магчымае, каб наблізіць перамогу.

Самае маладое пакаленне бярэ на сябе боль даўно мінулай вайны. А таму, думаю, за яго можна быць спакойным. Пра неабходнасць міру на роднай зямлі выхаванцы Надзеі Васільеўны гаварылі на чысцюткай беларускай мове. Мір у дзіцячым разуменні — гэта калі людзі капаюць бульбу, пасвяць кароў, спяваюць песні і могуць смела гаварыць на роднай мове.

Напрыканцы ўрока дзяўчынкі захацелі спець. І дзіўна мне было, і вельмі прыемна, калі я ўбачыла, што і хлопцы падпяваюць з месцаў:

Беларусь мая, Беларусь мая, Старана ты мая светларусая, Партызанская старана, Ты на свеце такая адна.

Галіна СІДАРОВІЧ.

КОНКУРС НА ЛЕПШУЮ... МАМУ

Сябры абласной экспертнай камісіі асцерагаліся, што не будзе з каго выбіраць маці-выхавальніц для Кобрынскай дзіцячай вёскі. Умовы ж конкурснага адбору атрымаліся дастаткова жорсткімі: маці-выхавацельніца абавязана быць незамужняй, не мець уласных дзяцей, валодаць пэўным вопытам выхаваўчай работы і... скончыць ВНУ або тэхнікум.

Але галоўнае, каб усе яны гатовы былі прысвяціць сваё жыццё выхаванню прыёмных дзяцей, пазбаўленых матчынай ласкі і бацькоўскіх клопатаў. Зусім зразумела, што напачатку мала хто адгукнуўся на неаднаразовыя газетныя аб'явы.

Аднак канчатковыя вынікі пераўзышлі нашы чаканні. Для шасці дамоў першай чаргі дзіцячай вёскі знайшліся дастойныя гаспадыні. Хаця мяркуйце самі.

Псіхолагі разгаварылі будучых маці-выхавальніц з першых хвілін. Атрымалася даволі шчырая, нязмушаная размова з кожнай.

І адкрылася, што частка выхавальніц пражыла зусім не простае і нялёгкае жыццё. Але яно не зрабіла іх жорсткімі. Наадварот, цяпер ужо на яшчэ больш цяжкія клопаты і абавязкі прэтэндэнткі ідуць свядома, цвёрда і з жаданнем.

Пяць з шасці маюць вышэйшую адукацыю. Дзве трэці — з педадукацыяй. Сярод будучых маці ёсць інжынер-тэхнолаг, архітэктар. Усе яны з вялікім вопытам педагагічнай дзейнасці. Адна прыёмная маці працуе дырэктарам сярэдняй школы, другая — навуковым супрацоўнікам Акадэміі навук, трэцяя больш за 10 гадоў выкладала ў мастацкай школе, чацвёртая — метадыст дашкольнай установы.

Да таго ж адна валодае французскай, другая — намецкай, трэцяя — англійскай мовамі. І гэта таксама немалаважная дэталь для дзіцячай вёскі, якая жадае ўвайсці ў міжнародную садружнасць вёсак СОС КІНДЭРДОРФ.

Інтэлект і падрыхтоўка маці выклікалі у камісіі павагу. Яны любяць чытаць, у першую чаргу класікаў. Любяць добрую музыку, схільныя да гумару.

Густ у большасці мам таксама бездакорны. Ім можна і трэба даверыць самім купляць адзенне і абутак, посуд, дываны і шторы. Тады дамы па сваім унутраным афармленні не будуць падобныя адзін да аднаго і ў кожнага з'явіцца сваё "аблічча".

Будучыя мамы прыёмных дзяцей любяць і ўмеюць гатаваць. Есць у іх любімыя стравы, цікавыя рэцэпты прыгатавання тортаў і крупнікаў.

Што ж, выхаваўчы патэнцыял маці-выхавальніц дастаткова высокі. Як ён будзе рэалізоўвацца на справе, пакажа час. Хочацца верыць, што дзецям з імі будзе цікава і лёгка. І яшчэ спадзявацца, каб усе іх задумкі па стварэнні моцнай сям'і ажыццявіліся.

Пакуль жа маці чакаюць, калі будаўнікі нарэшце дабудуць дамы, зробяць іх зручнымі і ўтульнымі для прыёмных сем'яў і дзяцей.

Павел БЕНЗЯРУК,
начальнік аддзела
сацыяльнай абароны
дзяцінства Брэсцкага аблуна.

ЧАРГОВЫ НУМАР ЗБОРНІКА

Вераснёўскі нумар "Зборніка нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь" адкрываецца пастановай калегіі Міністэрства "Аб захаванні, развіцці сістэмы дашкольнага выхавання і навукова-метадычным забеспячэнні дзейнасці нацыянальнага дзіцячага сада". Прыводзяцца чарговыя рашэнні Атэстацыйнай калегіі аб прысваенні вучоных званняў прафесара і дацэнта.

Загадам міністэрства "Аб зацвярджэнні нарматыўных дакументаў, якія рэгулююць дзейнасць прафесіянальна-тэхнічных навучальных устаноў" да ведама работнікаў прафтэхадукацыі даводзіцца шэраг палажэнняў і інструкцый.

У адказ на шматлікія просьбы педагагічных работнікаў упраўленнем па рабоце з кадрамі і прававым забеспячэнні падрыхтавана падборка нарматыўных дакументаў па пытаннях атэстацыі. Гэта загады Міністэрства "Аб унясенні дапаўненняў у Часовае палажэнне аб атэстацыі педагагічных работнікаў сістэмы адукацыі (акрамя ВНУ) і Часовае палажэнне аб кваліфікацыйным экзамене", "Аб змяненнях у Часовым палажэнні аб атэстацыі педагагічных работнікаў сістэмы адукацыі (акрамя ВНУ), інструктыўнае пісьмо "Аб некаторых пытаннях атэстацыі педагагічных кадраў". Паўторна ў Зборніку друкуюцца "Часовае палажэнне аб атэстацыі педагагічных работнікаў сістэмы адукацыі (акрамя ВНУ), і "Часовае палажэнне аб кваліфікацыйным экзамене".

Аб методыцы разліку ставак заработнай платы (службовых акладаў) і асобных выпадках налічэння заработнай платы можна даведацца з аднайменнага нарматыўнага дакумента.

У рэкламе, змешчанай на вокладцы Зборніка, фірма "Лексіс" прапануе свае паслугі выкладчыкам замежных моў.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ.

РЭПЛІКА

"ПОД ЛЕДЯНЫМ ВЗГЛЯДОМ УЧИЛОК"

"Газета Андрэя Клімава", прэтэндуючая на званне самай дасціпнай і вытанчанай, нядаўна выказалася і аб педагогах (артыкул "У першы клас шагам марш, ці па кім плача плётка"). Сапраўды, спадары клімаўскія журналісты захацелі зацьміць усіх і сказаць аб настаўніках нешта такое... І сказалі. Хочу працытаваць (на мове арыгінала): "...команды замаскированных "роботов-трансформеров" под кодовым шаблонным названием "учитель" способны выбить весь энтузиазм даже у раненой львицы". Сам сабой напрошваецца вывад: ці то з "вучылкамі" некаму не пашанцавала ці ў нашай краіне ўсе настаўнікі дурныя, а журналісты разумныя? Усё ж такі, мабыць, не пашанцавала, бо аўтары гэтага артыкула памятаюць настаўнікаў — "толстых больных тюленей, которым "в лом" оторвать свой зад от милого последним стула". Паміж іншым, на настаўніцкую зарплату гэтае самае месца не адрасціш. А вось наконт хвароб — гэта правільна. Будзеш тут здаровым: адны на выжываемасць выпрабоўваюць, другія — "вострыя" артыкулы пішуць. Адчуваецца, што аўтары артыкула даўно не былі ў школе. А зрэшты, не адважваюся вучыць — куды ўжо нам..." Проста захапляюся вашай інтэлігентнасцю, адважным палётам думкі і цудоўным "слогам". Рызыкуйце, спадары І.Карней і А.Ручак, і вы народзіце яшчэ шмат падобных "шэдэўраў". І педагогам не трэба на вас крыўдзіцца — вы ж раслі "пад ледзяным поглядам вучылак", які па сённяшні дзень праследуе вас.

Ірына ЖДАНЕНЯ,
настаўніца сярэдняй школы № 106 Мінска.

ЗАМЕЖНАЯ ШКОЛА: ПРАБЛЕМЫ І ТЭНДЭНЦЫІ

2. ПАД ЗНАКАМ ПЕРАМЕН

Аднак у дзевяностыя гады такая дыферэнцыяцыя навучання лічыцца недастатковай. Адзначаецца станаўленне новага тыпу навучальнай установы паміж пачатковай і сярэдняй адукацыяй: малодшая сярэдняя школа ў ЗША, няпоўная сярэдняя школа ў Японіі, інтэграваная школа ў ФРГ, адзіны калеж у Францыі.

У ФРГ, напрыклад, у ходзе рэформ назіралася далейшае паглыбленне дыферэнцаванай школьнай адукацыі ў выглядзе кааператыўных і інтэграваных агульных (аб'яднаных) школ. Такая школа аб'ядноўвае пад адным дахам адначасова тры тыпы нямецкай школы (пачатковая школа, асноўная школа, гімназія) з адзіным дырэктарам і адміністрацыяй. У кааператыўных агульных школах вучні рознага ўзросту аб'ядноўваюцца ў тры патокі ў залежнасці ад паспяховасці і здольнасцяў навучэнцаў. У адрозненне ад традыцыйных школ вучні атрымалі магчымасць свабоднага пераходу з аднаго патоку ў другі. У інтэграванай аб'яднанай школе, наадварот, поўнасцю скасавана селекцыя дзяцей па здольнасцях да дзесяцігадовага ўзросту. Развіццё найбольш здольных дзяцей дасягаецца стымуляваннем іх інтарэсаў (пры дапамозе ўдзелу ў розных праектах) і праз паглыбленае вывучэнне па курсах асобных прадметаў.

Аднак такая рэформа сустрэла магутную апазіцыю з боку цяперашняга кааліцыйнага ўрада ФРГ. У выніку было прынята кампраміснае рашэнне аб стварэнні аб'яднанай кааператыўнай школы (200 — у ФРГ, што складае каля пяці працэнтаў школьнікаў краіны). Імкненнем узняць якасць школьнай адукацыі можна растлумачыць паяўленне прыватных альтэрнатыўных школ у краінах Захаду і ў Японіі. Заўважым, што ў ФРГ налічваецца звыш чатырох тысяч прыватных школ з кантынгентам паўмільёна вучняў, у Японіі значна больш: у цяперашні час у поўных сярэдніх прыватных школах навучаецца 28,2 працэнта вучняў, у іх заняты 22,6 працэнта ўсіх настаўнікаў краіны.

Педагагічныя вынікі дыферэнцаванага навучання ў няпоўных сярэдніх школах (прамежкавыя паміж пачатковымі і сярэднімі поўнымі) у цэлым пазітыўныя. Навучанне набывае больш мэтанакіраваны характар, больш узгадняецца з магчымасцямі розных груп навучэнцаў. Праграмы такіх школ нацэльваюць на павышэнне ўзроўню падрыхтоўкі школьнікаў, хоць і не выключаецца небяспека звужвання кругагляду падлеткаў, якія займаюцца ў групах для слабых вучняў.

У дзевяностыя гады новым накірункам дыферэнцыяцыі ў заходнееўрапейскай школе лічыцца кампенсуючае навучанне, якое скарачае рост непаспяваючых дзяцей у школе. Яно ажыццяўляецца галоўным чынам праз рэпетытарскія школы шляхам паляпшэння супрацоўніцтва сям'і і школы, прыцягнення псіхолагаў, медыкаў, узмацнення ў навучальным працэсе індывідуальнага падыходу. Трывалая практыка рэпетытарства склалася ў школах "джуку" ў Японіі. 74 працэнты рэпетытарскіх школ "джуку" сканцэнтраваны ў прыватных прадпрымальніцкіх структурах. Такія школы рыхтуюць вучняў для пераходу на вышэйстаячую школьную ступень, аказваюць дадатковую дапамогу ў навучанні, аб'ядноўваюць у сабе абедзве названыя формы або займаюцца з адстаючымі ў вучобе, а таксама з другагоднікамі. Такія школы могуць мець ад трох да 10 тысяч вучняў. 87 працэнтаў вучняў школ "джуку" вывучаюць матэматыку, 58 працэнтаў — японскую мову, 80 працэнтаў — англійскую мову. Сярэдняя плата за навучанне складае 50 долараў у месяц для вучняў пачатковай школы і 70—80 долараў для навучэнцаў сярэдняй школы. Школьнікі наведваюць такія школы дватры разы ў тыдзень з працягласцю заняткаў да дзвюх гадзін, а ў старэйшых класах — да трох і больш гадзін.

Аднак у еўрапейскіх школах кампенсуючае навучанне ўкараняецца не так паспяхова ў выніку іх дарагоўлі і эканоміі сродкаў на адукацыю ў гэтых краінах. Сёння гадавы расход усіх школ "джуку" ў Японіі складае адзін трыльён іен, што раўназначна расходам краіны на ваенныя патрэбы ў год.

У апошняе дзесяцігоддзе замежная школа жыве пад знакам укаранення прынцыпова новых дыдактычных сродкаў навучання. Шмат якія з гэтых навінак уяўляюць немалую цікавасць.

Сапраўдны пераварот у навучальнай рабоце зрабілі камп'ютэры. Лепшыя камп'ютэрныя праграмы складаюцца з такім разлікам, каб няправільны адказ быў абавязкова скарэкціраваны. Пры гэтым вучоба ператвараецца ў захапляючую гульню: чым больш правільных адказаў дае школьнік, тым больш азартная гульня, больш вострае жаданне адказваць машыне і даведвацца пра новае. На рубяжы 80—90 гадоў значна ўзрасла цікавасць да камп'ютэрнага навучання ў Германіі. Дысплейная тэхніка, паводле нашых назіранняў, у школах Баварыі і Цюрынгіі прымяняецца ў некаторых класах пры выкладанні нямецкай і замежных моваў: запаўненне пропускаў у тэкстах, выпраўленне тэкстаў на дысплеі і г.д.

У Японіі 93 працэнты поўных сярэдніх школ аснашчаны камп'ютэрнымі класамі, 20 працэнтаў маюць доступ да розных "інфармацыйных банкаў".

Працягваецца няспынны працэс інтэграцыі тэхнічных сродкаў з традыцыйным навучаннем.

Разам з тым, у заходніх школах пры выкарыстанні тэхнічных навінак навучанне сутыкаецца з наступнымі цяжкасцямі: не хапае кваліфікаваных педагогаў, якія валодаюць новай тэхнікай; няма разумення прынцыпаў прымянення ў класе інструментарыя, прапагандуемага новымі тэхналогіямі; няма аптымальнага спалучэння форм, метадаў выкладання і вучобы з наяўным інструментарыем; застаецца адкрытай эргатычная праблема пры іх выкарыстанні, праблема захавання патрабаванняў школьнай гігіены.

Класна-ўрочная сістэма арганізацыі школьнай адукацыі, якая склалася ў цяперашні час ва ўсім свеце, падвяргаецца вострай крытыцы як на Захадзе, так і на Усходзе.

Тым не менш большасць педагогаў за мяжой лічаць, што ўрок — трывалы фундамент навучальнага працэсу. У межах жа класна-ўрочнай сістэмы папулярнай застаецца ідэя індывідуалізацыі навучання. Размова ідзе не аб адмаўленні ад дыялогу настаўнік — вучань, а аб пераходзе да траістых узаемаадносін "настаўнік — група — вучань". Клас дзеліцца на рухомыя па саставу невялікія групы, кожная з якіх пасвойму авалодвае навучальным матэрыялам. Так, у першым класе пачатковай школы А.Зомера нам давялося пабываць на ўроку нямецкай мовы. Усе 25 вучняў былі рассаджаны за невялікія прамавугольныя столікі па чатыры чалавекі за кожным. Настаўніца фрау П.Рэнер з улікам індывідуальных асаблівасцяў дзяцей дыдактычна правільна выкарыстоўвала гульню, народныя песні, карткі, дошку, крэйду. Уводзіліся элементы ролевай гульні для вырашэння той або іншай педагагічнай задачы. Вынікам былі цікавасць дзяцей да вучобы, здаровае саперніцтва, унутрыгрупавы карпаратыўны дух.

Уладзімір АНДРЭЕЎ,
старшы навуковы супрацоўнік
інфармацыйна-аналітычнага сектара
параўнальнай адукацыі
Нацыянальнага інстытута адукацыі,
кандыдат педагагічных навук, дацэнт.

СТАРОНКІ НОВЫХ ПАДРУЧНІКАЎ

ІНФАРМАТЫКА

8 КЛАС

Раздзел 4. Інфармацыйна-даведачныя сістэмы

§ 1. АСНОЎНЫЯ ПАНЯЦЦІ

1.1. Віды інфармацыйна-пошукавых сістэм

З глыбокай старажытнасці людзі збіралі і захоўвалі самую разнастайную інфармацыю. Гэта інфармацыя перадавалася вусна, запісвалася на цвёрды носьбіт. Да цяперашняга часу ўжо набыта шмат рознай інфармацыі. Каб знайсці патрэбную інфармацыю, мы ў многіх выпадках трацім шмат часу. Для захоўвання, пошуку і выдачы інфармацыі па запыту карыстальнікаў прызначаны інфармацыйна-пошукавыя сістэмы. Зварот да інфармацыйна-пошукавай сістэмы называюць запытам. Прыклады інфармацыйна-пошукавых сістэм вельмі разнастайныя. Адным з самых вядомых з'яўляецца бібліятэка.

У бібліятэку чытач звяртаецца за кнігай. У кожнай бібліятэцы, у тым ліку і школьнай, вядзецца ўлік кніг, якія паступаюць у бібліятэку. Гэты ўлік арганізаваны ў выглядзе каталогаў — збору спецыяльных каталожных картак.

Каталожная картка змяшчае шмат самых розных звестак пра кнігу, але галоўныя даныя — гэта прозвішча, імя і імя па бацьку аўтара, назва кнігі, выхадныя звесткі і шыфр кнігі (у верхнім левым ражку), які складаецца з лічбаў і літар. Згодна з шыфрам на каталожнай картцы бібліятэкар шукае кнігу ў сховішчы.

У выніку чытач атрымлівае кнігу, якую ён запытаў, або яму выдаецца інфармацыя аб адсутнасці кнігі.

Другі прыклад інфармацыйна-пошукавай сістэмы — гэта тэлефоннае даведачнае бюро. Калі мы хочам даведацца нумар тэлефона знаёмага, то запытам да даведачнага бюро з'яўляюцца звесткі аб яго прозвішчы і адрасе. У выніку пошуку нам паведамляюць нумар тэлефона.

Па характару інфармацыі, якая выдаецца карыстальніку, інфармацыйна-пошукавыя сістэмы падзяляюцца на дакументальныя і даведачныя. У дакументальных сістэмах у выніку пошуку карыстальніку выдаецца дакумент або, напрыклад, кніга. Прыкладамі такіх сістэм з'яўляюцца бібліятэкі, архівы.

Даведачныя інфармацыйна-пошукавыя сістэмы коратка называюць інфармацыйна-даведачнымі. У гэтых сістэмах па запыту выдаюцца канкрэтныя даведкі, факты, звесткі, апісанні.

Тэлефонныя даведачныя бюро — гэта прыклад інфармацыйна-даведачнай сістэмы. Іншымі прыкладамі інфармацыйна-даведачных сістэм з'яўляюцца розныя слоўнікі, даведнікі, энцыклапедыі, геаграфічныя і медыцынскія атласы, картатэкі. Нават звычайная запісная кніжка з'яўляецца інфармацыйна-даведачнай сістэмай. Сапраўды, каб захаваць нейкія звесткі, іх запісваюць у запісную кніжку. Калі ў гэтых звестках узнікае патрэбнасць, іх знаходзяць у кніжцы і выкарыстоўваюць.

1.2. Інфармацыйныя базы і спосабы пошуку інфармацыі

Аснову інфармацыйна-даведачнай сістэмы складае інфармацыйная база. Інфармацыйная база — гэта сукупнасць звестак аб нейкіх аб'ектах або з'явах.

Інфармацыйная база можа змяшчаць звесткі аб аб'ектах пэўнай галіны ведаў. Напрыклад, у аснове эканамічнага слоўніка знаходзіцца інфармацыйная база як раз такога роду. Другія прыклады: слоўнік матэматычных тэрмінаў, геаграфічны атлас свету, тэлефонны даведнік і г.д.

Існуюць таксама ўніверсальныя інфармацыйныя базы. Менавіта такія базы ляжаць у аснове энцыклапедый, энцыклапедычных і тлумачальных слоўнікаў.

Інфармацыйна-даведачныя сістэмы адносна спосабу пошуку інфармацыі падзяляюцца на сістэмы з ручным, механізаваным і аўтаматызаваным пошукам.

1.3. Інфармацыйна-даведачныя сістэмы з ручным пошукам інфармацыі

Прыкладамі сістэм з ручным пошукам інфармацыі служаць слоўнікі, даведнікі, атласы, запісныя кніжкі, бібліятэчныя каталогі і картатэкі, разнастайныя расклады, праграмы тэлебачання і радыё, рэкламныя каталогі тавараў і да т.п. Для сістэм з ручным пошукам інфармацыі вельмі важны парадак размяшчэння інфармацыі ў інфармацыйнай базе.

ПРЫКЛАД 1. Каб выехаць з Мінска электрычкай, неабходна ў першую чаргу па раскладу руху выбраць час адпраўлення электрычкі ад станцыі. У раскладзе знаходзяць неабходны напрамак: Орша, Асіповічы, Стоўбцы, Маладзечна. Потым, праглядаючы запісы згодна з калонкай "час адпраўлення", выбіраюць адпаведны час. Неабходна таксама пераканацца, што выбраная электрычка мае прыпынак на патрэбнай нам станцыі. Чаму можна дастаткова хутка знайсці патрэбную інфармацыю? Ды таму, што расклад руху электрычак на станцыі Мінск загадзя падзелены на напрамкі (іх чатыры), а ўнутры кожнага напрамку інфармацыя аб руху электрычак размешчана па ўзрастанню часу адпраўлення. Такім чынам, расклад руху электрычак упарадкаваны.

ПРЫКЛАД 2. Пры падпісцы на газеты і часопісы, якую ў нас праводзяць паштовыя аддзяленні, падпісчык запаўняе спецыяльны бланк, які складаецца з двух частак: абанемента, што застаецца ў падпісчыка, і даставачнай карткі (яна захоўваецца на пошце).

Абедзве часткі бланка змяшчаюць адны і тыя ж даныя: індэкс выдання, вартасць падпіскі, прозвішча і адрас падпісчыка. На пошце з даставачных картак утвараюць картатэку. Яе выкарыстоўваюць для падліку колькасці экземпляраў кожнага выдання (напрыклад, колькі выпісана экземпляраў "Настаўніцкай газеты"), для кантролю тэрміну заканчэння падпіскі і інш.

Калі ўлічыць, што кожнае паштовае аддзяленне абслугоўвае прыкладна 10 000 жыхароў мікрараёна, то зразумела, як складана знаходзіць усе патрэбныя звесткі і як лёгка дапусціць памылку.

1.4. Інфармацыйна-даведачныя сістэмы з механізаваным пошукам інфармацыі

Інфармацыйна-даведачныя сістэмы з механізаваным пошукам інфармацыі маюць спецыяльныя прылады і механізмы пошуку.

У практыцы інфармацыйнай работы вялікае распаўсюджванне маюць перфакартатэкі. У перфакартатэках носьбітам інфармацыі з'яўляюцца перфакарта — спецыяльная картка з двума радамі адтулін па баках. Па пэўнай сістэме па баках перфакарты робяць вялікія і малыя вырэзы. Размяшчэнне і глыбіня вырэзаў звязаны са зместам інфармацыі на перфакарце.

Пошук у перфакартатэцы выконваецца з дапамогай спецыяльных пошукавых пруткоў.

1.5. Інфармацыйна-даведачныя сістэмы з аўтаматызаваным пошукам інфармацыі

Інфармацыйна-даведачныя сістэмы з аўтаматызаваным пошукам інфармацыі маюць аўтаматычную прыладу для захоўвання і пошуку інфармацыі. Запыты ў такіх сістэмах, каб быць зразумелымі аўтаматычнай сістэмай, маюць стандартызаваную форму.

Сістэмамі такога тыпу з'яўляюцца даведачныя аўтаматы, якія знаходзяцца на аўта- і чыгуначных вакзалах, у паліклініках і аптэках. Даведачны аўтамат пасля націскання кнопкі запыта перагортвае планшэты з інфармацыяй і адкрывае той планшэт, які адпавядае запыту.

З развіццём вылічальнай тэхнікі інфармацыйна-даведачныя сістэмы з аўтаматызаваным пошукам інфармацыі ўсё часцей рэалізуюцца на камп'ютэрах. Інфармацыйная база такіх сістэм мае назву базы даных.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ 1. Што такое інфармацыйна-пошукавая сістэма? Прывядзіце прыклады такіх сістэм. 2. Пералічыце віды інфармацыйна-пошукавых сістэм. 3. Прывядзіце прыклады інфармацыйна-даведачных сістэм. 4. Ці можна сказаць, што расклад заняткаў для 8 "А" класа складае інфармацыйна-даведачную сістэму? Калі так, то чаму? 5. Пералічыце спосабы пошуку інфармацыі ў інфармацыйна-даведачных сістэмах. 6. Што такое база даных?

§ 2. БАЗЫ ДАНЫХ

2.1. Запіс базы даных

Для паскарэння пошуку інфармацыі ў базе даных гэту інфармацыю належным чынам арганізоўваюць. База даных, як правіла, змяшчае звесткі ў алфавітна-лічбавай форме аб нейкіх падобных аб'ектах (кнігах, таварах, тэлефонных абанентах і да т.п.). Запісам называюць звесткі, якія характарызуюць адзін аб'ект. Напрыклад, пры стварэнні базы даных "Бібліятэка" уся інфармацыя аб канкрэтнай кніжцы з каталожнай карткі складзе адзін запіс.

Калі звярнуцца да даставачных картак, то пры стварэнні базы даных "Падпіска" запісам будзе інфармацыя, якая змяшчаецца на адной картцы. Калі падпісчык выпісаў, напрыклад, тры розныя газеты, то ён запоўніў тры даставачныя карткі і, значыць, на гэтага падпісчыка прыпадае тры запісы базы даных.

Такім чынам, база даных складаецца з запісаў.

2.2. Поле

Кожны запіс базы даных умоўна разбіваецца на некалькі частак, якія называюць палямі. Поле — гэта частка запісу, якая адводзіцца для асобнай характарыстыкі аб'екта. Напрыклад, у базе даных "Бібліятэка" можна вылучыць палі пад такія характарыстыкі, як прозвішча, імя і імя па бацьку аўтара кнігі, назва кнігі, месца выдання, выдавецтва, год выдання, шыфр кнігі.

Калі зноў вярнуцца да базы даных "Падпіска", то можна вылучыць палі для наступных характарыстык: індэкс выдання, назва выдання, вартасць падпіскі, колькасць камплектаў, год падпіскі, пералік месяцаў падпіскі, прозвішча падпісчыка і адрас падпісчыка.

2.3. Структура базы даных

Усе запісы базы даных маюць аднолькавую структуру. Гэта абазначае, што колькасць палёў, парадак іх размяшчэння і даўжыня не змяняюцца пры пераходзе ад аднаго запісу да другога. Даўжынёй поля называюць максімальны лік сімвалаў, якія могуць змяшчацца на полі. Адзінае, чым адрозніваюцца запісы — гэта змест палёў.

Структуру запісу называюць структурай базы даных. Пры стварэнні структуры базы даных кожнае поле запісу атрымлівае сваё імя.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Што называюць запісам базы даных? 2. Што абазначае паняцце "поле" запісу? 3. Што такое даўжыня поля? 4. Што называецца структурай базы даных? 5. Няхай кнігі ўласнай бібліятэкі захоўваюцца ў 4 кніжных шафах (стэлажах), кожная шафа мае па 5 паліц, а на кожнай паліцы кнігі размешчаны ў два рады да 30 кніг у радзе. Вызначце структуру базы даных, якая дазваляе хутка знаходзіць патрэбную кнігу, або даведацца, хто яе ўзяў.

§ 3. АПРАЦОЎКА ІНФАРМАЦЫІ З ДАПАМОГАЙ СІСТЭМ КІРАВАННЯ БАЗАМІ ДАНЫХ

3.1. Сістэмы кіравання базамі даных

Інфармацыйна-даведачныя сістэмы пры выкарыстанні камп'ютэра захоўваюцца ў знешняй памяці камп'ютэра як набор некалькіх файлаў. Два з гэтых файлаў з'яўляюцца асноўнымі: файл базы даных (ён змяшчае базу даных) і файл сістэмы кіравання базамі даных. Астатнія файлы з'яўляюцца дапаможнымі.

Сістэма кіравання базамі даных (СКБД) — гэта спецыяльная прыкладная праграма, якая прызначана для работы з базамі даных. У цяперашні час вядома некалькі дзесяткаў розных СКБД. Сярод іх такія, як dBASE, FoxPro, Рэбус, Vista, Flexis, RBDMSX і іншыя.

СКБД пры рабоце з базамі даных дае вельмі шырокія магчымасці. Розныя інфармацыйна-даведачныя сістэмы могуць выкарыстоўваць тую ж самую СКБД, але адрозніваюцца толькі базамі даных.

3.2. Тыповыя задачы апрацоўкі інфармацыі ў базах даных

СКБД дазваляе перш за ўсё стварыць базу даных. З дапамогай СКБД можна перанесці на магнітны носьбіт змест паштовых даставачных картак, каталожных картак у бібліятэцы, змест картатэкі пласцінак, расклад руху электрычак і г.д. Пасля таго, як змест базы даных будзе запісаны ў файл даных, можна выкарыстаць СКБД з мэтай атрымання самых разнастайных звестак, прычым у форме найбольш зручнай для карыстальніка.

СКБД дазваляе рэдагаваць (часткова змяняць) змест базы даных. Можна рэдагаваць змест базы даных з мэтай папраўкі памылкі і недакладнасці ў інфармацыі. Базу даных, якая ўжо існуе, можна папоўніць новай інфармацыяй. СКБД забяспечвае аўтаматызаваны пошук інфармацыі па запыту. Можна, у прыватнасці, прагледзіць на экране змест усёй базы даных або вывесці яго на друк.

СКБД дае магчымасць упарадкоўваць запісы базы даных. Першапачаткова інфармацыя базы даных размяшчаецца ў тым парадку, у якім яна ўводзілася ў камп'ютэр. Упарадкаваць базу даных — гэта значыць размясціць інфармацыю базы даных у іншым парадку (алфавітным, храналагічным або інш.).

З дапамогай СКБД можна, нарэшце, выводзіць інфармацыю з базы даных на экран дысплея або на папяровы носьбіт.

Такім чынам, СКБД дазваляе рашаць наступныя тыповыя задачы апрацоўкі інфармацыі, якая размяшчаецца ў базах даных: стварэнне базы даных у выглядзе файла на дыску; загрузку базы даных з файла на дыску; рэдагаванне базы даных; пошук інфармацыі згодна запытам; упарадкаванне базы даных; вывад інфармацыі з базы даных.

3.3. Асноўныя звесткі пра работу з сістэмай кіравання базамі даных

Сучасныя СКБД маюць некалькі рэжымаў работы з базамі даных: рэжым кіравання, рэжым стварэння структуры, рэжым напаўнення базы, рэжым рэдагавання і г.д.

Асноўным з'яўляецца рэжым кіравання, з якога можна перайсці да іншых рэжымаў, выконваць аперацыі над базамі даных.

СКБД загружаецца ў памяць камп'ютэра з дапамогай аперацыйнай сістэмы або сістэмнай абалонкі. Пасля загрузкі СКБД аўтаматычна пераходзіць да рэжыму кіравання. У большасці СКБД рэжым кіравання з'яўляецца камандным. Гэта абазначае, што на экране паяўляецца запрашэнне для ўводу каманды (звычайна гэта кропка і мігатлівы курсор).

Каманды ўяўляюць сабой словы і выразы на англійскай мове, якія ўводзяцца з дапамогай клавіятуры. Каманды завяршаюцца націсканнем клавішы УВОД (ВВОД, ENTER, RETURN, ↵). Пры апісанні работы з базай даных каманды будуць давацца з перакладам на беларускую мову, а ў некаторых выпадках будзе прыведзена апісанне вымаўлення англійскіх слоў. Існуюць СКБД, якія па аналогіі з тэкставымі рэдактарамі маюць рэжым кіравання з дапамогай меню. Такія СКБД характэрны для камп'ютэраў тыпу IBM. З дапамогай меню СКБД пераходзіць у рэжым кіравання аўтаматычна пасля загрузкі або пры дапамозе спецыяльнай каманды з каманднага рэжыму кіравання (напрыклад, камандай ASSIST для СКБД dBASE).

Такім чынам, для работы з базай даных у рэжыме кіравання выкарыстоўваюцца каманды або магчымасці меню. Што датычыцца іншых рэжымаў, то часцей за ўсё выкарыстоўваюцца бліцкаманды (націсканне адной або аднachасова дзвюх клавіш).

3.4. Загрузка базы даных

Перад пачаткам кожнага сеанса работы з базай даных, якая захоўваецца ў файле на дыску, базу пры дапамозе СКБД неабходна загрузіць у памяць камп'ютэра. Аперацыі загрузкі базы даных часта называюць аперацыяй адкрыцця базы даных.

Калі патрэбна, напрыклад, працаваць з базай даных (адкрыць базу даных), якая захоўваецца ў файле SPIS, то ў камандным рэжыме кіравання набіраюць каманду:

USE SPIS Чытаецца: [юз] SPIS Абазначае: выкарыстаць SPIS

Увод каманды завяршаецца націсканнем клавішы УВОД (ВВОД, ENTER, RETURN, ↵).

Пры ўводзе імя файла базы даных, пашырэнне імя можна не пазначаць, СКБД самастойна знойдзе файл з паказальнымі для гэтай СКБД выглядамі пашырэнняў.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. З чаго складаецца інфармацыйна-даведачная сістэма, створаная на камп'ютэры? 2. Што называюць сістэмамі кіравання базамі даных? 3. Пералічыце тыпавыя задачы апрацоўкі інфармацыі ў базе даных. 4. Як кіруюць работай СКБД? 5. Як выконваецца загрузка базы даных?

СТАРОНКІ НОВЫХ ПАДРУЧНІКАЎ

Сусветная гісторыя

7 КЛАС

§ 8. ЭПОХА АСВЕТЫ

Сутнасць асветы. У XVIII ст. у краінах Еўропы шырокае распаўсюджванне атрымалі ідэі асветнікаў. Асветнікамі называюць буйных філосафаў, пісьменнікаў, эканамістаў таго часу, якія ўдзялялі вялікую ўвагу асвеце і выхаванню людзей. З дапамогай распаўсюджвання ведаў яны імкнуліся палепшыць існаваўшы грамадскі лад і ўдасканаліць самога чалавека. Таму XVIII стагоддзе атрымала назву эпохі Асветы або веку Розуму.

Асветнікі глыбока верылі ў сілу розуму. Яны абапіраліся на дасягненні навук папярэдняга перыяду, на культуру гуманізму. Асветнікі ўважліва вывучалі навакольнае жыццё і прыйшлі да вываду, што яно мае патрэбу і ў істотных пераменах. Яны крытыкавалі асобыя правы, г. зн. прывілеі, духавенства і дваранства, неабмежаваную ўладу і злоўжыванні манархаў. Асветнікі выступалі за адмену феадальных парадкаў.

У сваёй большасці яны былі выхадцамі з асяроддзя буржуазіі і абаранялі яе інтарэсы. Таму Асвета мела пераважна буржуазны характар. У той жа час асветнікі з'яўляліся абаронцамі інтарэсаў сялян, рамеснікаў, рабочых.

Асвета насіла антыцаркоўны характар. Асобныя асветнікі наогул не верылі ў бога. Некаторыя з іх прызнавалі існаванне бога, але сцвярджалі, што пасля стварэння свету ён не ўмешваецца ў жыццё людзей. Амаль усе асветнікі крытыкавалі царкву за яе велізарныя багацці і ўмяшанне ў жыццё людзей. Яны выступалі супраць рэлігійных праследаванняў, за ўстанаўленне верацярпімасці. Па іх перакананню, кожны веруючы чалавек мае права выбраць сабе любую рэлігію.

Такім чынам, сутнасць Асветы заключалася ў рэзкай крытыцы феадальных парадкаў і патрабаванні пераўтварэння феадальнага грамадства ў буржуазнае. Шлях да абнаўлення грамадства асветнікі бачылі ў адукацыі людзей, правядзенні рэформ. Большасць асветнікаў былі праціўнікамі рэвалюцыі, абаронцамі ўласнасці. Аднак іх патрабаванні былі настолькі смелымі, што ўспрымаліся сучаснікамі як заклік да рэвалюцыйных дзеянняў. Гэта надавала Асвеце рэвалюцыйны характар.

Тэорыі "натуральнага права" і "грамадскага дагавора". Ідэі "натуральнага права" паявіліся ў старажытнасці, але найбольшае значэнне яны набылі ў XVII—XVIII стст. У эпоху Асветы гэтыя тэорыі выкарыстоўваліся як сродак барацьбы супраць феадальных парадкаў і царквы.

Сутнасць тэорыі "натуральнага права" заключаецца ў наступным. Асветнікі лічылі, што чалавек ужо толькі таму, што нарадзіўся, надзяляецца богам або прыродай пэўнымі правамі. Гэтыя правы называлі "натуральнымі". Да ліку такіх правоў асветнікі адносілі, напрыклад, права на жыццё, свабоду, уласнасць, шчасце. "Натуральныя" правы лічыліся неад'емнымі. У чалавека іх ніхто не мог адабраць.

Для абароны сваіх правоў людзі заключылі дагавор аб стварэнні дзяржавы. Гэты дагавор атрымаў назву "грамадскага дагавора". Асветнікі, такім чынам, адмаўлялі распаўсюджаны тады погляд аб тым, што ўлада манархаў паходзіць ад бога. Крыніцай улады, на іх думку, з'яўляліся не бог, а народ.

Дзяржава абавязана выконваць волю народа і абараняць "натуральныя" правы людзей. Калі ж дзяржаўная ўлада дрэнна выконвае гэты абавязак, калі яна парушае правы чалавека, людзі могуць звергнуць такую ўладу і замяніць яе іншай уладай.

У гісторыі не было фактаў надзялення чалавека "натуральнымі правамі" або прыкладаў заключэння "грамадскіх дагавароў". Тым не менш у палітычным жыцці многіх краін тэорыі "натуральных правоў" і "грамадскага дагавора" адыгралі вялікую ролю. З дапамогай гэтых тэорый абгрунтоўвалася права на паўстанне супраць манархаў, феадальных парадкаў і засілля царквы.

Палітыка-дзяржаўныя канцэпцыі асветнікаў. Асветнікі выступалі за ліквідацыю абсалютнай манархіі, г. зн. неабмежаванай улады манархаў. Абсалютная ўлада правіцеляў прыводзіць, па іх перакананню, да злоўжыванняў, парушэнняў правоў чалавека. Каб пазбегнуць гэтых злоўжыванняў і забяспечыць правы людзей, асветнікі прапаноўвалі падзяліць уладу ў дзяржаве на некалькі частак: на заканадаўчую, выканаўчую і судовую. Заканадаўчая ўлада (парламент) павінна прымаць законы. Выканаўчая ўлада (манарх) абавязана забяспечыць іх выкананне, судовая ўлада ствараецца для кантролю за выкананнем законаў. Кожная з гэтых улад дзейнічае незалежна ад дзвюх іншых. У выніку падзелу ўлад ствараецца гарантыя ад злоўжыванняў.

Тэорыя падзелу ўлад выкарыстоўвалася для абгрунтавання абмежаванай, або канстытуцыйнай манархіі. Канстытуцыйная манархія — гэта манархія, абмежаваная канстытуцыяй, г. зн. законам. Закон устанаўлівае межы правоў як манарха, так і іншых улад. Некаторыя асветнікі былі наогул праціўнікамі любога манархічнага праўлення і выступалі за рэспубліку.

Буйнейшыя прадстаўнікі Асветы. Асветніцкія ідэі атрымалі распаўсюджванне ва ўсіх краінах Заходняй Еўропы. Адным з першых асветнікаў быў буйны англійскі філосаф Джон Лок (1632—1704). Адным з важнейшых правоў чалавека Лок лічыў права мець уласнасць. Дзяржава, паводле меркавання Лока, павінна абараняць правы чалавека на ўласнасць, свабоду і бяспеку. Для лепшай абароны гэтых правоў ён адным з першых прапанаваў падзяліць уладу на заканадаўчую, выканаўчую і судовую, г. зн. Лок зыходзіў з тэорый "натуральных правоў" і "грамадскага дагавора". У рэлігійнай галіне ён быў прыхільнікам верацярпімасці. Ідэі Лока зрабілі вялікі ўплыў на далейшае развіццё грамадскай думкі ў многіх краінах, у тым ліку ў Францыі.

Францыя ў XVIII ст. была прызнаным цэнтрам Асветы. Буйнейшым французскім асветнікам з'яўляўся Вальтэр (1694—1778). Уплыў Вальтэра на сучаснікаў быў настолькі вялікі, што ўсё XVIII стагоддзе называюць векам Вальтэра. Французскі пісьменнік Віктор Гюго так і сказаў аб Вальтэру: "Ён быў больш, чым чалавекам, ён быў векам".

Вальтэр быў аўтарам шматлікіх мастацкіх, філасофскіх, гістарычных твораў. Яны вылучаліся рэзкай крытыкай феадалізму і царквы. Вальтэр даказваў неабходнасць свабоды і роўнасці людзей, пазбаўлення іх ад феадальнага прыгнёту і рэлігійных праследаванняў. Роўнасць Вальтэр разумеў толькі як роўнасць палітычную, г. зн. роўнасць усіх перад законам. Ён быў праціўнікам роўнага размеркавання багаццяў, г. зн. маёмаснай роўнасці.

Свабода, згодна з Вальтэрам, азначае падпарадкаванне толькі закону. Вальтэр быў перакананым праціўнікам царквы як арганізацыі, хаця і прызнаваў існаванне бога. Ён выступаў за пазбаўленне царквы яе велізарных багаццяў і ўстанаўлення над ёй дзяржаўнага кантролю.

У сярэдзіне XVIII ст. гэтыя заклікі гучалі крайне рэвалюцыйна, хаця сам Вальтэр да рэвалюцыі не заклікаў. Ён быў прыхільнікам мірных пераўтварэнняў, рэформ. Гэтыя рэформы, на яго думку, мог правесці асвечаны гасудар. Рэвалюцыі Вальтэр лічыў вельмі разбуральнымі. Ён бачыў у іх небяспеку для людзей, якія маюць уласнасць, бо гэту ўласнасць у іх могуць адабраць немаёмныя. Гэта пазіцыя цалкам адпавядала настроям буйной, самай багатай буржуазіі. Вальтэр з'яўляўся абаронцам яе інтарэсаў.

Французскі асветнік Жан Жак Русо (1712—1778) быў прадстаўніком дробнай буржуазіі. У сваім жыцці ён многа гараваў, зведваў галечу і ўніжэнні. Разважаючы аб прычынах беднасці і няроўнасці паміж людзьмі, ён прыйшоў да вываду, што крыніцай усякага зла з'яўляецца прыватная ўласнасць. Русо, аднак, не рабіў з гэтага вываду аб неабходнасці яе ліквідацыі. Ліквідаваць прыватную ўласнасць, на яго думку, немагчыма. Русо прапаноўваў іншы шлях: усю прыватную ўласнасць размеркаваць паміж людзьмі пароўну. Такім чынам будзе створана справядлівае грамадства. У гэтым грамадстве кожны будзе працаваць і валодаць сваёй доляй уласнасці.

Лепшай формай дзяржаўнага кіравання Русо лічыў рэспубліку. Ён падкрэсліваў, што рэспубліка лепш, чым манархія, выражае інтарэсы ўсяго народа.

Русо меў свой погляд на ўладу. На яго думку, уся ўлада ў дзяржаве павінна належыць народу і таму яна не можа быць падзелена на якіясьці часткі, г. зн. Русо выступаў супраць падзелу ўлад.

У сваіх творах ён многа ўвагі аддаваў выхаванню людзей. Неабходнымі ўмовамі добрага выхавання ён лічыў працу і блізкасць да прыроды.

Буйнейшымі асветнікамі ў Германіі былі Г. Лесінг (1729—1781), Ф. Шылер (1759—1805) і І. В. Гётэ (1749—1832). Іх імёны вядомы ўсяму свету. Філосаф і пісьменнік Лесінг з'яўляўся адным з самых адукаваных людзей свайго часу. Шылер і Гётэ былі вялікімі нямецкімі паэтамі і мысліцелямі.

Нямецкія асветнікі падвяргалі рэзкай крытыцы дэспатызм дробных германскіх манархаў і феадальныя парадкі, асуджалі рэлігійныя праследаванні. Яны выступалі за аб'яднанне Германіі і яе абнаўленне. Важнейшы сродак абнаўлення Германіі, г. зн. ускаранення феадалізму і дэспатызму, нямецкія асветнікі бачылі ў развіцці культуры. Яны былі прыхільнікамі мірных пераўтварэнняў пад кіраўніцтвам перадавога, схільнага да рэформ, дваранства і буржуазіі.

1. Чаму XVIII стагоддзе называюць эпохай Асветы? 2. У чым заключалася сутнасць Асветы? 3. Як вы разумееце тэорыю "натуральнага права"? 4. У чым заключаецца сутнасць тэорыі "грамадскага дагавора"? 5. Вызначце сутнасць тэорыі падзелу ўлад. 6. Назавіце буйнейшых асветнікаў Англіі, Францыі і Германіі. Дайце кароткую характарыстыку іх поглядаў.

§ 9. ДЗЯРЖАВА Ў XVII—XVIII стст.

Дзяржава і грамадства. У XVII—XVIII стст. у большасці еўрапейскіх краін існавала манархічная форма дзяржаўнай улады. На чале дзяржаў тут сталі манархі. У Англіі гэта быў кароль або каралева, у Францыі, Іспаніі, Партугаліі — каралі, у германскіх і італьянскіх дзяржавах —каралі, князі, герцагі. На чале Свяшчэннай Рымскай імперыі германскай нацыі знаходзіўся выбіраемы з дома аўстрыйскіх Габсбургаў імператар. У некаторых краінах манархаў не было. У Галандыі, напрыклад, устанавілася рэспубліка. Вышэйшым органам улады тут былі Генеральныя штаты, якія складаліся з прадстаўнікоў асобных правінцый. Рэспубліканскае праўленне існавала ў Венецыі і Генуі.

Апорай дзяржаўнай улады з'яўлялася феадальнае дваранства і вышэйшае духавенства. Ім належалі важнейшыя прывілеі. Яны валодалі выключным правам на заняцце вышэйшых дзяржаўных пасад і былі поўнасцю або часткова вызвалены ад падаткаў. Усё астатняе насельніцтва — буржуазія, сяляне, рамеснікі — плаціла падаткі і было адхілена ад кіравання краінай.

Па меры развіцця капіталістычнай вытворчасці ўмацоўваліся эканамічныя пазіцыі буржуазіі. Разам з гэтым узмацніліся яе прэтэнзіі на ўладу. У Галандыі і Англіі буржуазія ўжо дабілася доступу да палітычнай улады. У іншых краінах манархі вымушаны былі ўлічваць інтарэсы буржуазіі. Аднак у першую чаргу яны абаранялі інтарэсы і прывілеі дваран, дапамагалі феадалам трымаць у пакорнасці сялянства. Пануючым саслоўем заставаліся духавенства і дваранства, хаця ў ходзе стварэння цэнтралізаваных дзяржаў манархі і абмяжоўвалі правы дваранскай арыстакратыі.

Кіраванне дзяржаўнымі справамі ажыццяўлялася з дапамогай міністраў і іншых чыноўнікаў. Колькасць чыноўнікаў у сталіцах і правінцыяльных цэнтрах павялічвалася. Непасрэдна апорай дзяржаўнай улады ў большасці краін з'яўлялася армія.

Пад уздзеяннем грамадскай думкі ў заходнееўрапейскіх краінах у XVIII ст. прадпрымаліся спробы палепшыць дзяржаўнае ўпраўленне, сістэму адукацыі, абмежаваць прывілеі духавенства і дваранства. Аднак у большасці выпадкаў з прычыны супраціўлення прывілеяваных саслоўяў і нерашучасці самых рэфарматараў гэтыя спробы поспеху не мелі.

Росквіт абсалютызму. У XVII—XVIII стст. роля дзяржавы ў краінах Заходняй Еўропы ўзрасла. Гэта адбылося ў форме ўстанаўлення абсалютызму. Абсалютызм (ад лац. absolutus — неабмежаваны) азначае неабмежаваную ўладу манарха.

У заходнееўрапейскім грамадстве склалася пэўная раўнавага паміж прывілеяванымі саслоўямі духавенства і дваранства, з аднаго боку, і разбагацелай і памацнелай, але пазбаўленай прывілеяў буржуазіяй — з другога. Манархі скарысталі гэту раўнавагу для ўзмацнення сваёй асабістай улады. Абапіраючыся на цэнтралізаваны дзяржаўны апарат, яны сканцэнтравалі ў сваіх руках вярхоўную заканадаўчую, выканаўчую і судовую ўладу. На змену саслоўна-прадстаўнічай манархіі прыйшла абсалютная.

Роля саслоўна-прадстаўнічых органаў, з якімі раней раіліся, падала. Генеральныя штаты ў Францыі не скліканіся больш за 150 гадоў. З рашэннямі германскага рэйхстага ніхто не лічыўся. Толькі ў Англіі значэнне парламента працягвала ўзрастаць. Парламент тут істотна абмяжоўваў уладу караля. Амаль ніякай улады не было ў імператара Свяшчэннай Рымскай імперыі германскай нацыі. Германія была раздроблена на 300 незалежных дзяржаў, і германскія гасудары не лічыліся з рашэннямі імператара. У сваіх уладаннях яны з'яўляліся неабмежаванымі дыктатарамі.

У Францыі ў час праўлення караля Людовіка XIV (1643—1715) абсалютызм дасягнуў небывалага росквіту. Рашэнні караля тут ніхто не рызыкаваў аспрэчваць. Слова караля лічылася законам. "Дзяржава — гэта я", — заявіў Людовік XIV.

Ён падпарадкаваў сабе ўсе вышэйшыя органы ўлады і прымусіў іх выконваць свае рашэнні. Усе выступленні супраць урада былі жорстка задушаны сілай зброі. Пакланенне перад каралём дайшло да крайнасці. Людовіка XIV называлі "кароль-сонца", яму без меры ліслівілі і дагаджалі.

Абараняючы перш за ўсё інтарэсы прывілеяваных саслоўяў, абсалютызм ажыццявіў некаторыя меры на карысць дзяржавы ў цэлым. Ён узмацніў цэнтралізацыю, садзейнічаў развіццю некаторых галін эканомікі. У Францыі, у прыватнасці, ствараліся дзяржаўныя мануфактуры. На гэтых мануфактурах выраблялася зброя і ваенная амуніцыя, прадметы раскошы.

Дзяржаўная ўлада ў галіне фінансавай і падатковай палітыкі мела на ўвазе дзве важнейшыя мэты: 1) павялічыць грашовыя паступленні ў дзяржаўную казну, г. зн. дзяржаўныя даходы; 2) стварыць спрыяльныя ўмовы для развіцця прамысловасці і гандлю ў сваёй краіне. Гэта забяспечыла б рост яе магутнасці і павелічэнне даходаў.

Галоўнай крыніцай дзяржаўных даходаў былі падаткі. Яны збіраліся на карысць дзяржавы ў грашовай форме ва ўсіх краінах. Падаткі прыходзіліся галоўным чынам на трэцяе, непрывілеяванае саслоўе.

У адных краінах памеры дзяржаўных падаткаў былі вышэйшымі, у другіх ніжэйшымі. Французскія сяляне, напрыклад, плацілі дзяржаве больш, чым англійскія.

Падаткамі абкладаліся замежныя тавары, якія ўвозіліся ў тую або іншую краіну, і тавары, якія вывозіліся за мяжу. Гэтыя падаткі называліся мытнымі пошлінамі або мытнымі зборамі.

Акрамя дзяржавы, падаткі збіралі землеўладальнікі-феадалы і царква. Ліхвяры і банкіры, якія здавалі грошы ў доўг, атрымлівалі даход у памеры некалькіх працэнтаў ад сумы пазыкі.

Падаткаплацельшчыкам даводзілася плаціць дзесяткі розных падатей. У некаторых краінах нават вокны абкладаліся падаткам. Насельніцтва вымушана было пераплачваць у карысць дзяржавы за мыла, соль, віно, скуру па павышаных цэнах. Належала купляць устаноўленую ўладамі колькасць солі, кавы.

Дзяржава спрабавала рэгуляваць памер падаткаў і даходаў. Аднак гэта рэгуляванне не давала чаканых вынікаў. Амаль усе дзяржавы пастаянна мелі патрэбу ў грошах, асабліва ў час войнаў, эканамічных спадаў, неўраджаяў. У пошуках выхаду з цяжкага фінансавага становішча ўлады ўводзілі прымусовыя пазыкі, бралі незаконныя падаткі. Часта прадаваліся нават дзяржаўныя пасады.

З мэтай заахвочвання развіцця нацыянальнай прамысловасці і гандлю прымаўся шэраг мер. Будаваліся дзяржаўныя прадпрыемствы. Новым прыватным прадпрыемтсвам аказвалася фінансавая падтрымка, яны вызваляліся на некаторы час ад платы падаткаў.

Строга абмяжоўваўся або зусім забараняўся ўвоз з іншых краін многіх тавараў. Іх колькасць налічвала сотні. На ўвозімыя вырабы ўстанаўліваліся высокія мытныя пошліны. Такім чынам дзяржавы ахоўвалі сваю прамысловасць ад канкурэнцыі з боку замежных тавараў. Такую палітыку праводзілі ўсе краіны. Яна атрымала назву палітыкі пратэкцыянізму, г. зн. апекавання над сваёй прамысловасцю.

Некаторыя дзяржавы забаранялі вываз сыравіны, у якой мелі патрэбу мясцовыя прадпрыемствы. З Англіі, у прыватнасці, быў забаронены вываз неапрацаванай шэрсці. Такім шляхам урад спрабаваў знізіць цану на шэрсць для англійскіх мануфактурыстаў. Ён зыходзіў з таго, што, чым больш будзе шэрсці ў краіне, тым яна будзе танней.

Усе краіны ў XVII—XVIII стст. імкнуліся аблягчыць вываз сваіх тавараў і ўскладніць увоз чужых яшчэ па адной прычыне. Галоўным багаццем лічыліся грошы. Адсюль рабіўся вывад, што трэба больш прадаваць, каб зарабляць грошы, і менш купляць, каб іх эканоміць. Пазней многія краіны адмовіліся ад такой палітыкі. Ім стала зразумела, што грошы не адзіны від багацця. У XIX ст. пошліны на ўвозімыя тавары ў радзе краін былі значна зніжаны.

У цэлым фінансавае становішча заходнееўрапейскіх краін было напружаным. Дзяржаўныя даўгі былі вялікія, падаткі разаральныя. Фінансавыя цяжкасці з'яўляліся прычынай многіх палітычных канфліктаў.

1. У якіх краінах Заходняй Еўропы існавала манархічнае праўленне і ў якіх — рэспубліканскае? 2. Якія сілы з'яўляліся апорай дзяржаўнай улады? 3. Што такое абсалютызм? 4. Чым растлумачыць узмацненне ўлады еўрапейскіх манархаў? 5. Якімі былі мэты фінансавай палітыкі еўрапейскіх дзяржаў? 6. Як яны дасягаліся? 7. У чым заключалася сутнасць палітыкі пратэкцыянізму?

Аўтар. В.І. СІНІЦА.

ДА СУСВЕТНАГА ДНЯ ТУРЫЗМУ

ПУЦЯВІНЫ БРАТЭРСТВА

Летам гэтага года ў турысцкіх паходах і экскурсіях пабывала некалькі тысяч гурткоўцаў Мінскага гарадскога Цэнтра дзіцяча-юнацкага турызму і экскурсій. Пад кіраўніцтвам вопытных інструктараў-педагогаў юныя турысты наведалі розныя куткі Беларусі, а таксама некаторыя краіны блізкага замежжа.

Турысцкія маршруты асвойваліся пешшу, на веласіпедах, але апошнім часам у Цэнтры асаблівую папулярнасць заваяваў водны турызм.

Воднікі, як іх тут называюць, зрабілі захапляючыя паходы па Свіслачы, Нёмане, Заходняй Дзвіне.

Асвойвалі яны і водныя маршруты за межамі нашай краіны, у прыватнасці ў Карэліі. Тут самой прыродай створаны ўмовы для набыцця турысцкай кемлівасці, выпрацоўкі навыкаў і майстэрства. Гарыстая мясцовасць багатая на вялікія і малыя рэкі са шматлікімі парогамі і перападамі. Зімой ў гарах збіраецца шмат снегу. З надыходам цёплых летніх дзён снег пачынае раставаць, і патокі вады па схілах гор накіроўваюцца ўніз, напаўняючы вадаёмы. Невялікія ручаіператвараюцца ў імклівыя, бурныя патокі, а рэкі становяцца паўнаводнымі і хуткімі. Рухацца і кіраваць байдаркай або катамаранам у такіх умовах вельмі складана і нават небяспечна, асабліва на ўчастках, дзе ёсць парогі.

Падарожжы па водных прасторах Карэліі патрабуюць ад турыста не толькі спрытнасці і майстэрства, але і вытрымкі, мужнасці, бо разлічваць у асноўным даводзіцца толькі на свае сілы і дапамогу таварышаў.

Юныя турысты-воднікі гарадскога Цэнтра дзіцяча-юнацкага турызму і экскурсій добра аб гэтым ведалі і ўзмоцнена рыхтаваліся да паходу пад кіраўніцтвам вопытнага педагога Сяргея Аляксеевіча Уразава.

Зімой праводзіліся трэніроўкі па кіраванні байдаркамі ў закрытым плавальным басейне, а летам — у паходах першай і другой катэгорый складанасці на рэках Беларусі.

Сваё турысцкае майстэрства яны ўдасканальвалі, удзельнічаючы ў гарадскіх і рэспубліканскіх спаборніцтвах турыстаў-воднікаў.

Маючы адбыцца турысцкі паход па Карэліі распрацоўваўся асабліва старанна.

Быў падабраны склад удзельнікаў паходу: дванаццаць юнакоў і дзяўчат — вучняў старэйшых класаў агульнаадукацыйных школ Мінска.

Старанна рыхтаваліся сродкі перасоўвання — чатыры катамараны, з іх тры чацвёркі і адна двойка былі праверaны на трываласць. Яшчэ і яшчэ раз агледзелі і адрамантавалі турысцкае начынне: вёслы, палаткі, спальнікі, рукзакі; падрыхтавалі прадукты харчавання, неабходныя лекі.

На буйнамаштабнай карце распрацавалі турысцкі шлях, вызначылі месцы стаянак, адпачынку і начлегу. Водны паход па рацэ Охта працягласцю дзвесце кіламетраў намячалася правесці за 10 дзён.

Падрыхтоўка да паходу вялася некалькі тыдняў. Нарэшце, усё было гатова, і ў жніўні турысцкі атрад у поўным складзе адправіўся ў дарогу з Ківатвозера, праз якое цячэ Охта. З першых дзён падарожжа юныя турысты ўбачылі незвычайную прыгажосць рэк Карэліі, якія адрозніваюцца ад нашых раўнінных рэк, дзе цячэнне павольнае і лянівае. Тут жа, на рацэ Охта, вада на некаторых участках імчыць з хуткасцю аўтамабіля. У той жа час сустракаюцца буйныя вадаёмы (азёры), дзе вада нібы застылая, і плыць на лодцы, калі няма спадарожнага ветру, вельмі цяжка.

У дарозе юныя турысты з цікавасцю разглядвалі скалістыя берагі, на стаянках у лясах збіралі ягады і грыбы, настрой ва ўсіх быў цудоўны.

На прывалах ля вогнішча школьнікі гатавалі ежу, адпачывалі, спявалі турысцкія песні. Так працягвалася чацвёра сутак. Было пройдзена каля паловы шляху, і здавалася, што недалёка і канцавая мэта паходу — Падушанская гідраэлектрастанцыя.

Але бяда прыйшла адтуль, адкуль яе ніхто не чакаў.

Пасля адпачынку і начлегу на беразе возера Лежава ўсе ўдзельнікі паходу былі бадзёрыя і здаровыя, і наш турысцкі караван адправіўся ў дарогу, — гаворыць кіраўнік групы Сяргей Аляксеевіч Уразаў. — Але на першым прывале мне здалося, што адзін з турыстаў, Вадзім Мазоўка, паводзіць сябе неяк ненатуральна, хоць хлопец ні на што і не скардзіўся.

На пытанне аб яго здароўі юнак адказаў, што ў яго штосьці нядобрае з жыватом. Становішчаа ў турысцкім атрадзе адразу ўскладнілася. Жарты зніклі, твары хлопцаў і дзяўчат сталі заклапочанымі і сур'ёзнымі. На жаль, у турысцкай групе ўрача не было, і кваліфікаванай дапамогі хвораму аказаць было некаму.

Становішча ўскладнілася яшчэ і тым, што да бліжэйшага пункта, дзе ёсць бальніца або медпункт, было не менш як 80 кіламетраў, з якіх амаль палова прыпадала на таёжную дарогу. Між тым хвораму рабілася ўсё горш і горш. Хоць Вадзім і не скардзіўся, аднак вочы і збялелы твар выдавалі хваробу. Яму давалі абсарбіраваны вугаль, левамецыцін і іншыя прэпараты. З'явілася надзея, што Вадзіму стане лепш, боль пройдзе і ўсё будзе нармальна...

Усім удзельнікам паходу здавалася, што неабходна як мага хутчэй ісці ўперад, туды, дзе можна атрымаць дапамогу. І шлях з Лежава ў Пебвозера (16 кіламетраў) быў пройдзены хутка, хоць давялося пераадольваць два складаныя парогі. Аднак к вечару Вадзіму рабілася яшчэ горш, ён ужо стагнаў ад болю, часам не рэагаваў на тое, што адбывалася.

Неабходна было вырашаць, як быць далей. Заставацца начаваць у тайзе з юнаком, які знаходзіцца ў вельмі цяжкім стане, было рызыкоўна. Трэба рухацца ўніз па цячэнні ракі, дзе недалёка ад берага размешчаны пасёлак Муравейны. Усе разумелі, што трэба спяшацца. Прынялі рашэнне накіраваць адзін катамаран з хворым юнаком наперад. Шлях прадстаяў нялёгкі, адпраўляцца трэба неадкладна — і гэта пасля дзённага пераходу і фактычна без адпачынку. Ды і рухацца давядзецца ў начны час па незнаёмым водным шляху. Пасля абмеркавання ўзяліся кіраваць катамаранам вынослівыя хлопцы: Дзяніс Саўчанкаў, Сяргей Петушок, Максім Матусевіч.

На той час Вадзім ужо не мог самастойна рухацца. Яму далі болесуцішальныя лекі, паклалі ў спальнік і перанеслі ў катамаран. Прадстаяла нялёгкая дарога. З Пебвозера выходзіла некалькі пратокаў, і адна з іх вяла ў патрэбным накірунку — да возера Вароньe. Хоць ночы на поўначы даволі светлыя, знайсці гэтую пратоку было даволі складана. Дапамаглі карта, компас і турысцкая інтуіцыя.

Пратоку даўжынёй у пяць кіламетраў давялося пераадольваць з вялікай цяжкасцю. Сустрэчны вецер стварaў моцнае супраціўленне, катамаран рухаўся марудна, хоць хлопцы інтэнсіўна працавалі вёсламі. Ад няспыннай работы нылі мышцы рук, і гэты боль перадаваўся ўсяму целу.

Змагаючыся са сном і стомленасцю, даводзілася час ад часу акунаць галаву ў ваду. Ішлі моўчкі, толькі задаючы пытанні Вадзіму: "Ты жывы? Ты нас чуеш?" А думка працавала ў адным накірунку — трэба спяшацца!

Да раніцы, пасля начнога шляху без адпачынку, сілы ў хлопцаў былі на зыходзе. І тут ім пашанцавала — сустрэліся дзве групы турыстаў: адна з Яраслаўля, другая з Ленінградскай вобласці. І адразу пытанне: "Што ў вас здарылася і чым мы можам дапамагчы?" На жаль, урача ў іх групах не было, дапамогі хвораму аказаць яны не змаглі, толькі пачаставалі нашых хлопцаў шакаладам, далі вітамінаў. І катамаран прадоўжыў шлях уніз па Охце. Далей сустрэлі турыстаў з Запарожжа. На шчасце, у групе аказаўся выпускнік лячэбнага факультэта медыцынскага інстытута. Ён уважліва агледзеў Вадзіма і паведаміў нам, што падазрае апендыцыт і аперацыю трэба рабіць неадкладна. Гэтая вестка змяніла ўсе нашы планы. Рухацца далей па рацэ не было сэнсу. Трэба было тэрмінова дабірацца да тэлефона і выклікаць хуткую дапамогу. Прыблізна тэлефон мог быць у населеным пункце, размешчаным за кіламетраў пятнаццаць ад месцазнаходжання групы. Забыўшы на стомленасць, не губляючы ні хвіліны часу, Сяргей Аляксеевіч Уразаў накіраваўся на пошукі тэлефона. Яму ўдалося выклікаць хуткую дапамогу, але пад'ехаць да месца, дзе знаходзіўся хворы, машына не здолела. Хворага трэба было несці да машыны на руках крыху больш як пяць кіламетраў. І тут выручылі турысцкая салідарнасць і братэрства. Хлопцы з турысцкай групы Мінскага політэхнічнага інстытута пакінулі ўсе свае справы і на руках данеслі Вадзіма да машыны хуткай дапамогі, якая ўзяла накірунак у бліжэйшы горад.

На шчасце, Вадзіма своечасова даставілі ў бальніцу. Яму тэрмінова была зроблена аперацыя. Зараз ён здаровы. Наперадзе — новыя паходы і нязведаныя маршруты.

Мікалай ГЕРАСІМЕНКА.

ФАКУЛЬТАТЫЎ ЗДОРОЎЯ

Разам перажываць і радасці, і нягоды

Ці былі вы калі-небудзь на прыёме ў псіхіятра? Упэўнена, што шмат хто можа і пакрыўдзіцца за такое пытанне. А шкада... За мяжой кансультацыя псіхіятра лічыцца справай звычайнай. І, можа, каб мы не абыходзілі за некалькі кіламетраў гэтых урачоў, многія жыццёвыя сітуацыі не здаваліся б такімі безвыходнымі.

Самае складанае ва ўсім гэтым, што псіхіятрычная дапамога патрэбна не толькі дарослым, але і дзецям. Расце колькасць самагубстваў, дзеці падымаюць руку на сваіх равеснікаў, нярэдка гэта мае вельмі трагічны фінал. Што гэта — цяжкасці пераходнага перыяду? Ці што іншае?

Наш карэспандэнт гутарыць з вядомым у Мінску і за яго межамі дзіцячым псіхіятрам вышэйшай катэгорыі, урачом-кансультантам аддзялення медыка-сацыяльнай рэабілітацыі дзяцей з арганічным парушэннем ЦНС і парушэннем псіхікі 4-й дзіцячай паліклінікі Эдуардам Казіміравічам НАРЭЙКАМ.

— Эдуард Казіміравіч, пачнем з таго, у якіх выпадках дзіцяці патрэбна кансультацыя псіхіятра і як часта да вас звяртаюцца бацькі з дзецьмі?

— Сапраўды, да псіхіятра ў нас звяртаюцца не так часта, як таго б хацелася. Хаця тыя або іншыя адхіленні ў псіхіцы характэрны для вельмі вялікай колькасці людзей, у тым ліку і дзяцей.

Возьмем такі прыклад. Дзіця дрэнна вучыцца, агрэсіўна сябе паводзіць. Як быць у такой сітуацыі бацькам? Нярэдка бывае так, што педагог раіць ім звярнуцца за кансультацыяй да псіхіятра. У чым праблема? Канфлікт з настаўнікам ці якія-небудзь адхіленні ў псіхічным стане дзіцяці? Пасля кваліфікаванай парады многія пытанні вырашаюцца станоўча. Калі ж праблема застанецца, бацькі могуць звярнуцца ў раённую медыка-педагагічную камісію, у складзе якой вопытныя спецыялісты. Прычым, заўважу, гэта ўжо не той орган, які абавязкова выносіць дзіцяці "канчатковы прысуд". Без згоды бацькоў ніхто не мае права накіраваць дзіця ў спецсад ці спецшколу. Іншая справа, калі ім трэба растлумачыць, што варта падумаць аб інтарэсах дзіцяці.

— Але ж дапамога псіхіятра, думаю, патрэбна і ў тым выпадку, калі дзіця толькі ідзе ў школу, а бацькі бачаць у ім "генія"?

— Зразумела. Для таго, каб вучань адчуваў сябе ў гімназіі ці ў гімназічным класе не "белай" варонай, патрэбны многія перадумовы. Гэта добрая памяць, увага, здольнасць да аналізу сітуацыі, уменне сфармуляваць сваю думку. Калі бацькі жадаюць, каб у сямігадовага дзіцяці ўсё гэта было, кансультацыя псіхіятра патрэбна ў пяць-шэсць гадоў. Нават узроставая норма псіхічнага развіцця мае свае нюансы. Таму бывае так, што свайму пацыенту я стаўлю дыягназ: "Псіхічнае развіццё — ў межах узроставай нормы".

Іншая справа, калі дзіця вучыцца ў платнай школе. Бывае вельмі складана даказаць бацькам, якія здольны выкласці за вучобу вялікія грошы, што не ўсё залежыць толькі ад настаўніка.

А ўвогуле я разумею бацькоў, якія імкнуцца даць дзецям добрую адукацыю. Бывалі ў маёй практыцы і такія выпадкі, калі дапрызыўнікі не ведалі табліцы множання. Аб якім псіхічным і разумовым развіцці можна ў такім выпадку гаварыць?

— Эдуард Казіміравіч, я не адкрыю сакрэту, калі скажу, што псіхічны стан дзіцяці ў многім залежыць ад сямейных абставін...

— Я скажу так — ні ў якім выпадку нельга гаварыць увесь час "нельга", і "можна" таксама трэба гаварыць не заўсёды.

У многіх бацькоў прынята трымаць дзяцей на адпаведнай дыстанцыі. Гэта няправільна. Трэба, каб дзіця было сябрам бацькоў, і наадварот. Несправядлівасць з боку бацькоў — гэта трагедыя для дзіцяці. Мы разам жывем, і мы павінны разам перажываць і радасці, і нягоды — вось аб чым павінны памятаць дарослыя. Калі бацькі адчуваюць адчужанасць з боку дзяцей, абавязкова патрэбна кансультацыя псіхатэрапеўта або псіхіятра. З маленькіх праблем, калі іх не вырашаць, абавязкова вырастуць вялікія.

— ... У тым ліку і самая страшная — спробы самагубстваў?

Гэта праблема — адна з самых цяжкіх у псіхіятрычнай навуцы і практыцы. У дзіцяці існуе рэакцыя кароткага замыкання на складаную жыццёвую сітуацыю. Ці то ў сям'і, ці ў асабістым жыцці, ці ў школе. І таму калі вы бачыце, што ў вашага дзіцяці бываюць прыступы незразумелай тугі, калі яно раз-другі скажа "не хачу жыць", бярыце яго за руку і спяшайцеся на прыём да псіхіятра. Не трэба лічыць, што ўсё гэта несур'ёзна. Трэба звяртаць на гэта самую пільную ўвагу.

Дарэчы, няма, на жаль, у Мінску дзіцячага тэлефона даверу. Дарослая і дзіцячая псіхіятрыя — рэчы розныя. І калі ўсё ж сістэма псіхіятрычнай дапамогі дарослому насельніцтву у горадзе больш-менш сталая, то пра дзяцей гэтага не скажаш.

Не створаны ў горадзе і дзіцячы псіхіятрычны цэнтр, дзе можна было б атрымаць кваліфікаваную дапамогу шырокага профілю. Некалькі гадоў назад, калі я працаваў гарадскім дзіцячым псіхіятрам, гэтае пытанне было на стадыі вырашэння. Меркавалася, што дзіцячы цэнтр размесціцца ў былым памяшканні дзіцячай паліклінікі па адрасу: Крапоткіна, 43. Зараз там інстытут рэзервовых магчымасцяў, дзе лечаць за плату "дарослыя" хваробы. Мы ў нашым аддзяленні прымаем не толькі дзяцей з арганічным пашкоджаннем ЦНС, але і ўсіх жадаючых. Але, як вы разумееце, аднаго-двух кабінетаў для гэтага недастаткова.

— А як абстаяць справы з кадрамі дзіцячых псіхіятраў?

Дрэнна. Высокакваліфікаваных псіхіятраў рыхтавалі ў Маскве і Санкт-Пецярбурзе. Зараз нават перападрыхтоўка кадраў становіцца вострай праблемай. Чаму, тлумачыць не трэба. Дарэчы, у сваім інтэрв'ю новы міністр аховы здароўя адзначыла, што праблема кадраў — найгалоўнейшая. Я з гэтым цалкам згодны. Бо будучыня нацыі залежыць ад здароўя дзяцей.

Ала ШАЎЦОВА.

ПРАПАНУЕ ТЭЛЕЭКРАН

ПАНЯДЗЕЛАК, 26 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

9.40 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял для дзяцей і дарослых. 41-я серыя. 10.05 "Мне не хапае Вас, настаўнік". Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Л. С. Мухарынская. 10.55 Планета людзей. "Знаёмцеся: Арызона!" 11.30—13.00 Памяці народнага артыста Беларусі Зіновія Бабія. Дабрачынны канцэрт. 15.50 Тэлебачанне - школе. Пазакласнае чытанне. Артур Вольскі — дзецям. 16.10 Паказвае Гродна. 17.10 "Бімбат". Праграма для падлеткаў. 17.30 Навіны (з сурдаперакладам). 17.40 "Прагулка ката Леапольда". Мультфільм. 17.50 Беларускі тур. Падарожжы, сустрэчы, адпачынак (паўтор). 18.10 Абласныя навіны (Брэст). 18.25 Навіны Бі-бі-сі. 19.00 Аэробіка. Урокі Наталлі Наважылавай. 19.30 Праспект. Інфармацыйна-аналітычная праграма. 20.00 Калыханка. 20.15 Хакей. Чэмпіянат МХЛ. "Цівалі" (Мінск) — "Сокал" (Кіеў). 3-ці перыяд. 21.00 Панарама. 21.45 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 21.50 Студыя "Тэлесябрына". Імгненне шчырасці. 21.55 Спартыўны тэлекур'ер. 22.15 Валадарская дружына. Вялікае княства Літоўскае. 23.25 НІКа. 23.40 Надвор'е. 23.50 "Паласа Сімарона". Мастацкі тэлефільм (ЗША). Фільм 9-ы "Звер на дзвюх нагах".

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

17.50, 20.35 Надвор'е. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Роза". Тэлесерыял. 18.50 "Галасы Расіі". Спявае ансамбль "Крыніца" (Краснадар). 19.00 Смехапанарама. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.45 Гол. 21.15 Прэс-клуб. 22.40 Канал ілюзій. 23.10 Працяг канала ілюзій. 23.40 — 23.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.30 Вуснамі дзіцяці. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.30 "Справа Гаргонавай". Мастацкі фільм (Польшча). 1-я серыя. 9.40 Антрэпрыза. Тэатральны фестываль у Эдынбургу. 10.40—11.10 Сялянскае пытанне. 15.20 Мульці-пульці. "Кот у ботах", "Ай, любая сястрыца". 15.50 Там-там навіны. 16.05 Новая лінія. "Ульянаўская нафта". 16.35 Урача выклікалі? 16.50 Бізнес у Расіі. 17.20 Свята кожны дзень. 17.30 Выратаванне 911. 18.25 У вёсцы Гадзюкіна — дажджы... 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Двайны грэх". Мастацкі фільм серыяла "Эркюль Пуаро". 20.35 Кліп-антракт А. Губін. 20.40 Рэпарцёр. 21.00 Без рэтушы. 22.20 Аўтаімгненне. 22.25 Зоркі гавораць. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Экран крымінальных паведамленняў. 22.45 — 23.45 Майстры. "Алег Басілашвілі. Які ён?"

АЎТОРАК, 27 ВЕРАСНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

8.40 "Асцярожна! Карасі!", "Тапчумба". Мультфільмы. 9.00 Тэлебачанне — школе. Пазакласнае чытанне. Артур Вольскі — дзецям. 9.20 "Фантазія". Кінанарыс. 9.30 Адкрыццё сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. 11.55 "Паласа Сімарона". Тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм (ЗША). Фільм 9-ы "Звер на дзвюх нагах". 13.10 "Бімбат". Праграма для падлеткаў. 13.30 — 13.40 Навіны (з сурдаперакладам). 15.40 "Нов і К"-топ-10. 16.40 Тэлебачанне — школе. Гісторыя. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны. Баі на тэрыторыі Беларусі. 17.10 Студыя "Бімбат" прадстаўляе: "Крылы". Відэафільм. 17.30 Паэтычная гасцёўня. Вершы Генрыха Страдава. 17.50 Тэлевізійны клуб паляўнічых і рыбаловаў "Удача". 18.10 Абласныя навіны (Віцебск). 18.25 Навіны Бі-бі-сі. 19.00 Эканамікст. 19.10 Чарнобыль: праблемы і вырашэнні. Прамая лінія. 20.00 Мост. Культурна-асветніцкая праграма. 20.30 Кантакт: адрасы, прапановы, інфармацыя. 20.35 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.35 Пяць хвілін на жарты. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 Надвор'е. 22.00 На сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. Пасля заканчэння рэклама (IP "Мінск"). "Лада ОМС" прадстаўляе: "Маё каханне, мой смутак". Тэлесерыял (Бразілія). 25-я серыя.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

8.00 Агляд рынку нерухомай маёмасці. 8.20 "Дзікая Ружа". Тэлесерыял. 8.45 Сёмае неба. 10.00 — 10.20 Справа. 15.25 "Вайна гобатаў". Мультсерыял. 15.50 Паміж намі, дзяўчынкамі... 16.05 Рок-урок. 16.40 За кулісамі. Інтэграцыя: іншага шляху няма. 17.25 Тэхнадром. 17.35, 20.35 Надвор'е. 17.40 Памяці Р. Раждзественскага. 18.00 Гадзіна пік. 18.25 "Дзікая Ружа". Тэлесерыял. 18.55 Тэма. 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.45 З першых рук. 20.55 Футбол. Кубак УЕФА. 1/32 фіналу. "Нант" (Францыя) — "Ротар" (Валгаград). Перадача з Францыі. 22.50 50х50. 23.50 — 0.50 Прэс-экспрэс.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.30 "20 гадоў узыходжання на вулканы". Прэм'ера дакументальнага фільма з цыкла "Свет вулканаў" (ЗША). 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.30 Мульці-пульці. "Піпа і бык". 8.35 Ранішні канцэрт. 8.50 Без рэтушы. 9.45 "К-2" прадстаўляе: "Абзац". 10.35 Тэлегазета. 10.40 — 11.10 Сялянскае пытанне. 15.20 Фальклорная карусель. 15.50 Там-там навіны. 16.05 Новая лінія. 16.50 Ваша права. 17.05 Чалавек справы. 17.40 Свята кожны дзень. 17.50 Ніхто не забыты. 17.55 Здарова жывеш. 18.10 L- клуб. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 Фільм-прэм'ер. 19.55 А. Куін, А. Чэлентана ў фільме "Блеф, ці Гісторыя аб падмане і махлярстве" (Італія). 22.20 Аўтаімгненне. 22.25 Зоркі гавораць. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 — 0.35 Футбол. Кубак УЕФА. "Дынама" (Масква) — "Сэрэн" (Бельгія).

Згубленае пасведчанне серыі "А" № 428829 ліквідатара вынікаў аварыі на ЧАЭС, выдадзенае ЦАЛКУ Міхаілу Пятровічу, лічыць несапраўдным.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выдавецтва "Полымя" (220004, Мінск, праспект Машэрава, 11).

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-40-63; намесніка рэдактара-адказнага сакратара — 36-53-22; аддзелаў: праблем навучання — 36-43-62, 36-41-55; школ — 36-90-63; органаў кіравання — 36-43-71; сацыяльных праблем; ВНУ і тэхнікумаў — 36-41-55; прафтэхадукацыі; пісьмаў і навін; культуры — 36-44-25

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па-бацьку, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказная дзяжурная Святлана БЕНЬ.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку."
220041, Мінск, праспект Ф. Скарыны,79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку афсетны.Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №77
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 23.9.94 г. у 18.10
Наклад 40.680 пасобнікаў.